

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

У.У.Шлыкаў

“27” 06 2017 г.

Рэгістрацыйны № УД-27-3-н1-2017 /вуч.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Вучэбная праграма
ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-01 02 01 “Пачатковая адукацыя”

Вучэбная праграма складзена на аснове тыпавай вучэбнай праграмы “Беларуская мова” (рэгістрацыйны № ТД – А.516/тып), зацверджаннай 20.10.2014 г.

СКЛАДАЛЬНІК:

Г.Ф. Андараля, дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Васілеўская А.С., дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук,

Качан О.Г., дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук.

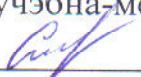
РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай беларускага і рускага мовазнаўства установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пратакол № 12 ад 31.05.2017.);

 Т.Р. Трафімовіч

Навукова-метадычным саветам установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (№ 5 ад 13.06.2017.);

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджальных матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст вучэбна-метадычнага упраўлення
 С.А.Старадуб

(дата, подпіс)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма прызначана для рэалізацыі на першай ступені вышэйшай адукацыі. У падрыхтоўцы настаўнікаў пачатковых класаў дысцыпліна “Беларуская мова” займае асобае месца сярод асноўных вучэбных дысцыплін, аб’яднаных агульнымі прафесійнымі задачамі. Статычнае вывучэнне нарматыўнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы на ўсіх яе моўных узроўнях дасць магчымасць сфарміраваць лінгвістычную кампетэнцыю будучых настаўнікаў, будзе садзейнічаць выпраўцы ў студэнтаў уменняў эфектыўна карыстацца беларускай мовай ва ўсіх сферах прафесійнай дзейнасці.

Мэты і задачы вучэбнай дысцыпліны

Асноўныя мэты выкладання дысцыпліны:

- развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне будучых настаўнікаў; садзейнічаць набывццю студэнтамі трывалых і свядомых ведаў па сучаснай беларускай літаратурнай мове;
- выпрацаваць уменні эфектыўна карыстацца беларускай мовай ва ўсіх сферах прафесійнай дзейнасці;
- сфарміраваць у студэнтаў навуковы погляд на беларускую мову як сацыяльную з’яву, як форму выражэння нацыянальнай культуры і сродак выражэння нацыянальнай самасвядомасці.

Задачы вывучэння дысцыпліны:

- даць навуковыя веды пра законы і з’явы фанетычнай, лексічнай і граматычнай сістэм сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- спрыяць практычнаму авалоданню нормамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- выпрацаваць навыкі самастойнага аналізу разнастайных моўных фактаў;
- актыўна ўдасканальваць маўленчую практыку студэнтаў, садзейнічаць узбагачэнню іх прафесійнага тэзаўруса; выходзіць любоў да мастацкага слова, да духоўнай спадчыны беларускага народа;
- развіваць сродкамі мовы інтэлектуальную, эстэтычную, маральную сферы асобы студэнта.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста адпаведнага профілю, сувязі з іншымі вычэбнымі дысцыплінамі

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова” павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў акадэмічных, спецыяльна-асобасных і прафесійных кампетэнцый.

Патрабаванні да акадэмічных кампетэнцый

Студэнт павінен:

АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для рашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-3. Валодаць навыкамі даследавання.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-5. Быць здольным параджаць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).

АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні праблем.

АК-7. Мець навыкі звязаныя з выкарыстаннем тэхнічных устройстваў, кіраваннем інфармацыяй і работай з камп'ютарам.

АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.

АК-9. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Патрабаванні да спецыяльна-асобасных кампетэнцый

Студэнт павінен:

САК-3. Валодаць здольнасцю да міжасобасных камунікацый.

САК-5. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі.

САК-6. Умець працаваць у камандзе.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый

Студэнт павінен:

ПК-1. Кіраваць вучэбна-пазнаваўчай і вучэбна-даследчай дзейнасцю навучэнцаў.

ПК-2. Выкарыстоўваць аптымальныя метады, формы і сродкі навучання.

ПК-3. Арганізоўваць і праводзіць вучэбныя заняткі розных відаў і форм.

ПК-4. Арганізоўваць самастойную работу навучэнцаў.

ПК-17. Ажыццяўляць прафесійную самаадукацыю і самавыхаванне з мэтай ўдасканалвання прафесійнай дзейнасці.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен **ведаць:**

– аб ролі беларускай мовы ў працэсе станаўлення і развіцця народнасці, нацыі;

– аб сістэмнай арганізацыі беларускай мовы, яе ўзроўнях (фанетычным, лексічным, граматычным) і іх узаемасувязі;

– змест усіх раздзелаў навукі пра сучасную беларускую мову;

– нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– асноўныя тэарэтычныя працы па раздзелах дысцыпліны і лексікаграфічныя даведнікі;

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен **умець:**

– выкарыстоўваць тэарэтычныя веды і рэсурсы беларускай мовы з улікам іх стылістычнай дыферэнцыяцыі ў прафесійнай дзейнасці;

– рэалізоўваць нарматыўную базу беларускай мовы ў маўленчай дзейнасці.

Агульная колькасць гадзін і колькасць аўдыторных гадзін, што адводзяцца на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з тыпавым вучэбным планам

На вывучэнне дысцыпліны “Беларуская мова” вучэбным планам па спецыяльнасці 1-01 02 01 Пачатковая адукацыя адведзена – 642 гадзіны. З іх 300 гадзін аўдыторныя:

у 1 семестры ўсяго 118 гадзін, аўдыторных – 76 гадзін;

аўдыторныя:

32 г. лекцый, з іх 6 г.КСР,

44 г. практычных заняткаў, з іх 6 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – экзамен;

у 2 семестры ўсяго 76 гадзін, аўдыторных – 34 гадзіны;

аўдыторныя:

14 г. лекцый, з іх 2 г.КСР,

20 г. практычных заняткаў, з іх 4 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

у 3 семестры ўсяго 76 гадзін, аўдыторных – 34 гадзіны;

аўдыторныя:

14 г. лекцый, з іх 2 г.КСР,

20 г. практычных заняткаў, з іх 4 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – экзамен;

у 4 семестры ўсяго 72 гадзіны, аўдыторных – 30 гадзін;

аўдыторныя:

8 г. лекцый,

22 г. практычных заняткаў, з іх 4 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – экзамен;

у 5 семестры ўсяго 68 гадзін, аўдыторных – 26 гадзін;

аўдыторныя:

10 г. лекцый, з іх 2 г.КСР,

16 г. практычных заняткаў, з іх 2 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – экзамен;

у 6 семестры ўсяго 86 гадзін, аўдыторных – 44 гадзіны;

аўдыторныя:

14 г. лекцый, з іх 4 г.КСР,

30 г. практычных заняткаў, з іх 4 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – залік;

у 7 семестры ўсяго 68 гадзін, аўдыторных – 26 гадзін;

аўдыторныя:

8 г. лекцый, з іх 2 г. КСР,

18 г. практычных заняткаў, з іх 2 г. КСР,

самастойная работа – 42 гадзіны

форма кантролю – залік;

у 8 семестры ўсяго 78 гадзін, аўдыторных – 30 гадзін;

аўдыторныя:

10 г. лекцый, з іх 2 г. КСР,

20 г. практычных заняткаў, з іх 2 г. КСР,

самастойная работа – 48 гадзін

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу пакладзены тэматычны прынцып, або прынцып модульнага падыходу, які прадугледжвае тэматычны падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя тэмы.

Праграма дысцыпліны “Беларуская мова” складаецца з дзвюх частак – тэарэтычнай і практычнай. Практычнае валоданне вуснай і пісьмовай формамі беларускай літаратурнай мовы – абавязковае патрабаванне, якое ставіцца да будучых настаўнікаў.

Метады навучання

Для найбольш эфектыўнага вывучэння дысцыпліны “Беларуская мова” рэкамендуецца выкарыстоўваць тэхналогіі праблемна-модульнага навучання; тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці; праектныя тэхналогіі; камунікатыўныя тэхналогіі, заснаваныя на актыўных формах і метадах навучання (дыскусія, навучальныя дэбаты, сумеснае абмеркаванне асобных пытанняў, тэставыя заданні).

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці педагогам рэкамендуецца выкарыстоўваць рэйтынжавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, вучэбна-метадычныя комплексы.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў

Самастойная праца студэнтаў арганізуецца ў адпаведнасці з Палажэннем аб самастойнай працы студэнтаў.

Кіруемая самастойная праца студэнтаў прадугледжвае выкананне кантрольных прац, падрыхтоўку вусных паведамленняў і пісьмовых рэфератаў па вызначанай тэме, знаёмства з навуковай, навукова-папулярнай, хрэстаматыйнай літаратурай, рэфераванне і анатаванне прафесійна арыентаваных тэкстаў, выкананне тэстаў і інш.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

1. Уводзіны. Змест і задачы дысцыпліны "Беларуская мова". Сучасная беларуская літаратурная мова як прадмет вывучэння. Крыніцы вывучэння сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Беларуская нацыянальная мова. Літаратурная мова – адна з формаў нацыянальнай мовы, яе прыметы і асаблівасці. Нормы беларускай літаратурнай мовы. Норма і варыянтнасць. Мова і маўленне. Беларуская літаратурная мова і дыялекты беларускай мовы, іх узаемадзеянне.

Беларуская мова сярод іншых славянскіх моў. Гістарычныя ўмовы і асноўныя этапы развіцця беларускай мовы. Старажытная беларуская мова ў Вялікім Княстве Літоўскім. Жанравая разнастайнасць твораў на старажытнай беларускай мове. Ф.Скарына – беларускі першадрукар і асветнік. С.Будны і В.Цяпінскі – паслядоўнікі Ф.Скарыны.

Беларусь у складзе Рэчы Паспалітай. Абмежаванне сфер выкарыстання мовы ў гэты перыяд.

Беларусь у складзе Расійскай імперыі. Роля беларускіх пісьменнікаў у развіцці беларускай мовы (В.Дунін-Марцінкевіч, Ф.Багушэвіч, Я.Лучына і іншыя).

Сацыяльна-палітычныя ўмовы развіцця і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы ў XX стагоддзі. Роля беларускіх пісьменнікаў у далейшым удасканаленні і развіцці беларускай літаратурнай мовы (М.Багдановіч, Цётка, Янка Купала, Якуб Колас, М.Гарэцкі і іншыя). Закон "Аб мовах у Беларускай ССР".

Навуковая спадчына Я.Карскага, І.Насовіча, Б.Тарашкевіча.

2. Фанетыка. Фанетыка як раздзел мовазнаўства. Прадмет і задачы фанетыкі. Сувязь фанетыкі з іншымі раздзеламі мовазнаўства: арфаэпіяй, арфаграфіяй, лексікалогіяй, марфалогіяй.

Паняцце пра фанетычнае чляненне маўленчай плыні. Фанетычныя адзінкі вуснага маўлення (гук, склад, фанетычнае слова, маўленчы такт, фраза, тэкст).

Класіфікацыя гукаў маўлення. Акустычныя, артыкуляцыйныя і функцыянальныя адрозненні паміж галоснымі і зычнымі гукамі.

Галосныя гукі і іх класіфікацыя (паводле удзелу губ, ступені і месца пад'ёму языка). Моцная і слабая пазіцыі галосных гукаў. Пазіцыйныя змены галосных гукаў. Аканне і яканне ў беларускай мове. Пазіцыйныя і гістарычныя чаргаванні галосных гукаў.

Зычныя гукі і іх класіфікацыя (паводле ўдзелу голасу і шуму, цвёрдасці і мяккасці, спосабу ўтварэння, месца ўтварэння). Няпарныя зычныя паводле глухасці і звонкасці, цвёрдасці і мяккасці.

Пазіцыйныя і камбінаторныя змены зычных гукаў. Асіміляцыя і дысіміляцыя. Фанетычнае падаўжэнне зычных. Адрозненне падаўжэння ад марфалагічнага падваення. Пераход [в], [л] у [ў]. Дзеканне і цеканне. Іншыя змены зычных гукаў (дыярэза, эпентэза, метатэза, сцяжэнне). Фанетычныя і гістарычныя чаргаванні зычных гукаў.

Прыстаўныя галосныя і зычныя гукі.

Фанетычныя асаблівасці беларускай мовы ў сістэме галосных і зычных гукаў (у параўнанні з рускай мовай).

Склад. Тыпы складоў (адкрытыя і закрытыя, прыкрытыя і непрыкрытыя, націскныя і ненаціскныя). Прынцыпы складападзелу ў беларускай мове.

Націск. Тыпы слоўнага націску (дынамічны (сілавы), музычны (танічны). Свабодны (разнамесны) і несвабодны (фіксаваны) націск. Рухомы і нерухомы націск. Асноўны і пабочны націск. Націск як сродак размежавання слоў і формаў слоў. Пазаслоўныя тыпы націску (тактавы, фразавы, лагічны).

Інтанацыя. Састаўныя элементы інтанацыі: мелодыка, рытм, тэмп, інтэнсіўнасць, паўза, тэмбр, націск. Функцыі інтанацыі.

Фанетычны разбор.

Фанетычная транскрыпцыя.

3. Арфаэпія. Арфаэпія і яе задачы. Арфаэпічная норма і культура маўлення. Прычыны адхіленняў ад нормаў беларускага літаратурнага вымаўлення.

Вымаўленне націскных і ненаціскных галосных. Вымаўленне зычных і спалучэнняў зычных. Вымаўленне некаторых граматычных формаў.

3 гісторыі фарміравання арфаэпічных нормаў беларускай мовы.

4. Графіка. Графіка, яе змест і задачы. Пісьмо, віды пісьма. Графіка, алфавіт і арфаграфія як асноўныя часткі фанаграфічнага пісьма. Беларускі алфавіт. Суадносіны літар і гукаў. Функцыі літар е, ё, ю, я, і. Абазначэнне мяккасці зычных на пісьме. Гукавы і складовы прынцыпы беларускай графікі.

Нялітарныя графічныя сродкі: апостраф, злучок, пунктуацыйныя знакі, знак націску, знак параграфа.

3 гісторыі беларускай графікі. Кірыліца – аснова графікі ўсходнеславянскіх моў. Фарміраванне графічнай сістэмы беларускай мовы. Змены ў графіцы на Беларусі ў XV – XVI стст. Друкаваны шрыфт беларускага першадрукара Ф.Скарыны. Увядзенне грамадзянскага шрыфту (1708 г.), яго роля ў стварэнні беларускага алфавіта. Паралельнае выкарыстанне ў кнігадрукаванні XIX – пачатку XX стст. кірыліцы і лацінкі. Арабскае пісьмо. Змены ў беларускай графіцы ў 20 – 70 гадах XX ст.

5. Арфаграфія. Арфаграфія, яе прадмет і задачы. Апорнае напісанне і арфаграма. Раздзелы арфаграфіі: 1) перадача на пісьме гукавога складу слова ці марфем (кораня, прыстаўкі, суфікса, канчатка); 2) напісанне слоў разам, праз злучок і асобна; 3) ужыванне вялікай літары; 4) перанос слоў; 5) правілы графічнага скарачэння слоў.

Прынцыпы беларускай арфаграфіі. Правілы, заснаваныя на фанетычным прынцыпе правапісу. Правілы, заснаваныя на марфалагічным прынцыпе правапісу. Абмежаванасць дыферэнцыйных і традыцыйных напісанняў у сучаснай беларускай мове.

Правілы галосных о, а, э; е, ё, я; злучэнняў галосных іё (ыё), ія (ыя), іе, эо, за ў іншамойных словах. Правілы спалучэнняў ро, ло, ле і ры, лы, лі. Правілы галосных у складаных словах. Правілы зычных: звонкіх і глухіх,

свісцячых і шыпячых, д - дз, т - ц; падвойных зычных. Правапіс зычных на канцы прыставак. Злучэнні зн, сн, сл, рц, рн, нц у беларускай мове ў параўнанні са злучэннямі здн, стн, стл, рдц, рдн, лнц у рускай мове. Правапіс літары ў (у нескладовае). Правапіс мяккага знака. Правапіс раздзяляльнага мяккага знака і апострафа. Правапіс прыстаўных галосных і зычных. Напісанні слоў разам, праз злучок і асобна. Правапіс вялікай літары.

Арфаграфічны разбор.

З гісторыі беларускай арфаграфіі. "Беларуская граматыка для школ" Б.Тарашкевіча, яе роля ў замацаванні і ўсталяванні адзіных арфаграфічных і граматычных нормаў беларускай літаратурнай мовы. Акадэмічная канферэнцыя па рэформе беларускай графікі і арфаграфіі (1926 г.). Пастанова аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу (1933 г.). Удакладненні і частковыя змены беларускага правапісу ў 1957 г. "Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" (1959 г.), іх значэнне ў нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы. "Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" (2008 г.).

6. Лексікалогія. Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. Лексічны склад мовы. Адлюстраванне ў лексіцы нацыянальнай культуры і гісторыі. Нацыянальная адметнасць беларускай лексікі.

Слова як асноўная цэласная адзінка мовы. Абагульняльны характар слова. Слова і паняцце. Функцыі слова. Лексічнае і граматычнае значэнні слова, іх узаемаабумоўленасць. Слова і словаформа. Паняцце пра варыянты слова.

Лексічнае значэнне слова. Паўназначныя і непаўназначныя словы. Тыпы лексічных значэнняў слова: прамыя і пераносныя, матываваныя і нематываваныя, свабодныя і звязаныя (фразеалагічна звязаныя і сінтаксічна абумоўленыя). Многазначнасць слова. Прамое (асноўнае) і пераноснае (вытворнае) значэнні слова. Асноўныя тыпы пераносных значэнняў: метафара, метанімія, сінекдаха.

Амонімы, іх тыпы. Адрозненне аманіміі ад многазначнасці. Лексічныя амонімы (поўныя і няпоўныя). Шляхі ўзнікнення лексічных амонімаў. Марфалагічныя амонімы (амаформы). Фанетычныя амонімы (амафоны). Графічныя амонімы (амографы). Міжмоўныя амонімы. Паронімы.

Сінонімы, іх тыпы (семантычныя (ідэаграфічныя), стылістычныя, семантыка-стылістычныя). Абсалютныя сінонімы (лексічныя дублеты). Кантэкстуальныя сінонімы. Сінанімічны рад, дамінанта. Шляхі ўзнікнення сінонімаў. Семантычныя і стылістычныя функцыі сінонімаў (удакладненне, ацэнка, стылявая арганізацыя тэксту і інш.).

Антонімы, іх разнавіднасці. Стылістычнае выкарыстанне антонімаў (антытэза, аксюмаран).

Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечна беларуская лексіка, яе гістарычныя пласты: індаеўрапейскія, агульнаславянскія, усходнеславянскія і ўласнабеларускія словы.

Запазычаныя словы ў беларускай мове. Прычыны і шляхі пранікнення запазычаных слоў з адной мовы ў другую. Прыметы запазычаных слоў. Запазычанні са славянскіх (польскай, рускай, украінскай і інш.) і

неславянскіх моў (лацінскай, грэчаскай, нямецкай, французскай і інш.). Фанетычнае і марфалагічнае асваенне запазычаных слоў. Экзатызмы і варварызмы. Інтэрнацыяналізмы. Калькі (поўныя і няпоўныя, словаўтваральныя і семантычныя).

Лексіка сучаснай беларускай мовы паводле сферы яе ўжывання. Агульнаўжывальная (нейтральная) лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання. Дыялектная лексіка. Дыялектызмы, іх тыпы (лексічныя, семантычныя, фанетычныя, граматычныя, словаўтваральныя). Спецыяльная (прафесійная і тэрміналагічная) лексіка. Жаргонная лексіка і аргатызмы.

Стылістычныя разрады лексікі. Нейтральная (міжстылявая) лексіка. Стылістычна афарбаваная лексіка: кніжная (навуковая, афіцыйна-справавая, публіцыстычная, мастацка-паэтычная), гутарковая (размоўная) лексіка.

Актыўная і пасіўная лексіка. Устарэлыя словы (гістарызмы і архаізмы), іх стылістычнае выкарыстанне. Неалагізмы, умовы іх узнікнення. Сфера ўжывання неалагізмаў. Наватворы (аказіяналізмы).

Лексічны разбор слова.

7. Фразеалогія. Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. Разуменне фразеалогіі ў вузкім і шырокім сэнсе. Суадноснасць фразеалагізма з іншымі адзінкамі мовы (словам, свабодным словазлучэннем, сказам). Асноўныя асаблівасці фразеалагічных адзінак: узнаўляльнасць, адзінае цэласнае значэнне, устойлівасць, сінтаксічная непадзельнасць, экспрэсіўна-эмацыянальная вобразнасць. Класіфікацыя фразеалагізмаў. Многазначнасць, сінанімічнасць, ананімічнасць, антанімічнасць і варыянтнасць фразеалагізмаў. Крыніцы ўзнікнення беларускай фразеалогіі. Асаблівасці перакладу фразеалагізмаў з адной мовы на другую.

Прыказкі, устойлівыя параўнанні. Крылатыя словы, афарызмы. Стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў, прыказак, крылатых слоў. Перыфразы.

8. Лексікаграфія. Лексікаграфія, яе прадмет і задачы. Асноўныя паняцці лексікаграфіі. Практычнае значэнне слоўнікаў (фіксацыя і апісанне лексікі, замацаванне літаратурных нормаў, павышэнне культуры маўлення).

Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі. Тыпы лінгвістычных слоўнікаў: аднамоўныя, двухмоўныя і шматмоўныя; тлумачальныя, дыялектныя, гістарычныя, этымалагічныя, арфаграфічныя, арфаэпічныя, фразеалагічныя, тэрміналагічныя, перакладныя, слоўнікі сінонімаў, амонімаў, паронімаў, іншамовных слоў, марфемныя і інш. Беларускія энцыклапедычныя выданні (універсальныя, галіновыя, персанальныя). Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках. Сістэма граматычных і стылістычных памет у тлумачальных слоўніках.

3 гісторыі беларускай лексікаграфіі. Глосы ў выданнях Ф.Скарыны. Лексікаграфічная праца Л.Зізання, П.Бярынды і інш. "Словарь белорусского наречия" І. Насовіча (1870 г.). Лексікаграфічныя працы XX – пач. XXI стст.

9. Марфеміка. Марфеміка як вучэнне аб марфемах. Паняцце марфемы. Адметныя адзнакі марфемы (паўтаральнасць, непадзельнасць, значымасць). Слова і марфема. Тыпы марфем (каранёвыя і службовыя, рэляцыйныя і

дэрывацыйныя, прадуктыўныя і непрадуктыўныя). Варыянтнасць марфем. Сінанімія, мнагазначнасць, аманімія марфем.

Аснова слова і яе тыпы (вытворная і невытворная, перарывістая і неперарывістая, суплетыўная асновы). Канчатак, яго роля ў слове. Нулявы канчатак.

Корань слова. Варыянты кораня. Свабодныя і звязаныя карані.

Афіксы (прыстаўка (прэфікс), суфікс, постфікс, інтэрфікс). Варыянты прыставак і суфіксаў. Словаўтваральныя і формаўтваральныя прыстаўкі і суфіксы. Постфікс. Словаўтваральныя і формаўтваральныя постфіксы.

Змены ў марфемнай будове слова ў выніку гістарычнага развіцця мовы: апрошчанне, перараскладанне. Прычыны змен у марфемнай будове слова.

Марфемны разбор слова.

10. Словаўтварэнне. Словаўтварэнне, яго прадмет і задачы. Словаўтваральная матывацыя, вытворнае (матываванае) і зыходнае (матывавальнае) словы. Утваральная аснова і словаўтваральны фармант. Словаўтваральны ланцужок, словаўтваральнае гняздо.

Асноўныя спосабы ўтварэння слоў у беларускай мове. Словаўтваральны тып і словаўтваральны спосаб. Марфемнае словаўтварэнне (афіксацыя, бязафікснае ўтварэнне). Разнавіднасці афіксацыі: прыставачны, суфіксальны, прыставачна-суфіксальны, постфіксальны спосабы. Складанне і яго разнавіднасці: асноваскладанне, словаскладанне, складана-суфіксальны, складана-бязафіксны спосабы, абрэвіяцыя і яе разнавіднасці. Лексіка-семантычны і марфалага-сінтаксічны спосабы.

Словаўтваральны разбор.

11. Марфалогія. Марфалогія як раздзел граматыкі, яе прадмет і задачы. Сувязь марфалогіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства. Асноўныя паняцці марфалогіі (граматычнае значэнне, граматычная форма і граматычная катэгорыя).

Часціны мовы як лексіка-граматычныя класы слоў. Прынцыпы выдзялення і аб'яднання слоў у часціны мовы. Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Самастойныя (паўназначныя) і несамастойныя (непаўназначныя) часціны мовы. Службовыя часціны мовы і выклічнік. Пераходныя з'явы ў сістэме часцін мовы.

11.1. Назоўнік. Назоўнік як часціна мовы. Лексіка-семантычныя групы назоўнікаў. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў: агульныя і ўласныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, асабовыя, канкрэтныя і абстрактныя, зборныя, адзінкавыя, рэчыўныя.

Граматычныя катэгорыі назоўніка: род, лік, склон.

Катэгорыя роду назоўніка. Вызначэнне граматычнага роду назоўнікаў паводле марфалагічных, сінтаксічных, семантычных прымет. Назоўнікі мужчынскага, жаночага, ніякага роду. Назоўнікі агульнага роду. Вызначэнне роду нескланяльных назоўнікаў і абрэвіатур. Несупадзенне роду некаторых аднакарэнных назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.

Катэгорыя ліку назоўнікаў, формы яе выражэння. Рэшткі парнага ліку ў беларускай мове. Назоўнікі з суадноснымі і несуадноснымі формамі ліку.

Несупадзенне ліку некаторых аднакарэнных назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.

Катэгорыя склону назоўнікаў. Сістэма склонаў у сучаснай беларускай мове. Клічная форма склону назоўнікаў у беларускай мове. Асноўныя значэнні склонаў. Роля прыназоўнікаў пры выражэнні склонавых значэнняў.

Скланенне назоўнікаў у сучаснай беларускай мове. Тыпы скланення назоўнікаў. Парадыгма скланення назоўнікаў.

Асновы назоўнікаў. Залежнасць канчаткаў назоўнікаў ад тыпу скланення, асновы слова, націску, лексічнага значэння. Назоўнікі першага, другога і трэцяга скланенняў, іх склонавыя канчаткі. Скланенне назоўнікаў у множным ліку. Варыянты склонавых канчаткаў назоўнікаў у множным ліку. Рознаскланяльныя назоўнікі. Нескланяльныя назоўнікі. Назоўнікі ад'ектыўнага і змешанага тыпу скланення.

Скланенне асабовых імёнаў, прозвішчаў і геаграфічных назваў.

Словаўтварэнне назоўнікаў. Афіксацыя: прыставачны, суфіксальны, прыставачна-суфіксальны спосабы. Бязафікснае ўтварэнне назоўнікаў. Складанне. Абрэвіяцыя. Субстантывацыя. Правапіс суфіксаў назоўнікаў. Правапіс складаных назоўнікаў.

Марфалагічны разбор назоўнікаў.

11.2. Прыметнік. Прыметнік як часціна мовы. Катэгорыі роду, ліку, склону прыметніка – словазменныя катэгорыі, залежнасць іх ад адпаведных катэгорый назоўніка. Лексіка-семантычныя групы прыметнікаў.

Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў. Якасныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Адносныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Прыналежныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Пераход прыметнікаў з аднаго разраду ў другі.

Поўныя і кароткія формы прыметнікаў. Ужыванне кароткай формы якасных прыметнікаў у беларускай мове.

Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх значэнне і ўтварэнне. Суплетыўныя формы. Асаблівасці ўтварэння формаў ступеняў параўнання ў беларускай і рускай мовах. Спецыфіка элятыва ў беларускай мове. Формы суб'ектыўнай ацэнкі якасных прыметнікаў.

Скланенне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў. Варыянты склонавых канчаткаў прыметнікаў жаночага роду ў родным і творным склонах адзіночнага ліку. Асаблівасці скланення прыналежных прыметнікаў.

Словаўтварэнне прыметнікаў. Афіксацыя: суфіксальны, прыставачны і прыставачна-суфіксальны спосабы. Утварэнне складаных прыметнікаў, іх правапіс. Ад'ектывацыя.

Марфалагічны разбор прыметнікаў.

11.3. Лічэбнік. Лічэбнік як часціна мовы. Разрады лічэбнікаў паводле значэння: колькасныя (уласнаколькасныя, зборныя, дробавыя) і парадкавыя лічэбнікі. Разрады лічэбнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя лічэбнікі. Скланенне лічэбнікаў розных разрадаў. Сінтаксічная сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі. Асаблівасці ўжывання лічэбнікаў з назоўнікамі ў беларускай мове ў параўнанні з рускай мовай.

Словы з няпэўна-колькасным значэннем.

Марфалагічны разбор лічэбнікаў.

11.4. Займеннік. Займеннік як часціна мовы. Групы займеннікаў па суадноснасці з іншымі часцінамі мовы: займеннікі-назоўнікі, займеннікі-прыметнікі, займеннікі-лічэбнікі. Разрады займеннікаў паводле іх значэння: асабовыя, зваротны, прыналежныя, указальныя, азначальныя, пыталыныя, адносныя, адмоўныя, няпэўныя. Лексіка-граматычная характарыстыка займеннікаў розных разрадаў. Скланенне займеннікаў, іх правапіс. Ужыванне займеннікаў у мове.

Марфалагічны разбор займеннікаў.

11.5. Дзеяслоў. Дзеяслоў як часціна мовы. Сістэма дзеяслоўных формаў. Спрагальныя і неспрагальныя, зменныя і нязменныя дзеяслоўныя формы.

Незначальная форма дзеяслова (інфінітыў), яе граматычныя катэгорыі і сінтаксічныя функцыі. Суфіксы незначальнай формы дзеяслова.

Дзве асновы дзеяслова: аснова інфінітыва і аснова цяперашняга (будучага простага) часу. Аснова прошлага часу. Утварэнне дзеяслоўных формаў ад асновы інфінітыва і асновы цяперашняга (будучага простага) часу.

Пераходныя і непераходныя дзеясловы. Зваротныя дзеясловы, іх значэнні.

Катэгорыя стану дзеяслова. Стан і пераходнасць. Стан і зваротнасць. Актыўныя і пасіўныя канструкцыі ў беларускай мове, іх ужыванне. Дзеясловы незалежнага стану. Дзеясловы залежнага стану. Погляды на катэгорыю стану дзеяслова ў лінгвістычнай літаратуры.

Катэгорыя трывання дзеяслова. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання. Суадносныя пары трыванняў і спосабы іх утварэння. Няпарныя (аднатрывальныя) дзеясловы. Дзеясловы са значэннем закончанага і незакончанага трыванняў (двухтывальныя).

Катэгорыя ладу. Сувязь паміж катэгорыямі ладу і часу. Абвесны лад. Загадны лад. Утварэнне формаў загаднага ладу. Умоўны лад. Утварэнне і значэнне ўмоўнага ладу. Ужыванне формаў аднаго ладу ў значэнні другога.

Катэгорыя часу. Сувязь паміж катэгорыямі трывання і часу. Формы цяперашняга, прошлага і будучага часу, іх утварэнне і значэнне. Ужыванне формаў аднаго часу ў значэнні другога.

Катэгорыя асобы. Формы асобы, іх значэнне і ўжыванне. Сувязь катэгорыі асобы з катэгорыямі ладу і часу. Ужыванне адных формаў асобы ў значэнні другіх. Безасабовыя дзеясловы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці. Асабовыя дзеясловы ў значэнні безасабовых.

Спражэнне дзеясловаў. Першае і другое спражэнні. Рознаспрагальныя і нетэматычныя дзеясловы. Вызначэнне спражэння па інфінітыве.

Словаўтварэнне дзеясловаў. Афіксацыя: прыставачны, суфіксальны, прыставачна-суфіксальны спосабы. Правапіс суфіксаў дзеясловаў.

Марфалагічны разбор інфінітыва і асабовых формаў дзеяслова.

11.6. Дзеепрыметнік. Дзеепрыметнік як асобая форма дзеяслова. Дзеяслоўныя прыметы дзеепрыметніка (стан, трыванне, час; дзеяслоўнае кіраванне назоўнікамі; агульнасць асноў). Рысы прыметніка ў

дзеепрыметніках (катэгорыя роду, ліку, склону). Поўная і кароткая формы дзеепрыметніка. Сінтаксічная роля дзеепрыметніка.

Дзеепрыметнікі незалежнага і залежнага стану, іх утварэнне. Асаблівасці ўжывання дзеепрыметнікаў у сучаснай беларускай мове (у параўнанні з рускай).

Марфалагічны разбор дзеепрыметнікаў.

11.7. Дзеепрыслоўе. Дзеепрыслоўе як асобая форма дзеяслова. Дзеяслоўныя прыметы дзеепрыслоўя (трыванне, стан; дзеяслоўнае кіраванне назоўнікамі; агульнасць асновы; зваротнасць і незваротнасць). Прыметы прыслоўя ў дзеепрыслоўях. Сінтаксічная роля дзеепрыслоўя. Дзеепрыслоўі закончанага і незакончанага трывання, іх утварэнне. Правілы ўжывання дзеепрыслоўяў у сказе.

Марфалагічны разбор дзеепрыслоўяў.

11.8. Прыслоўе. Прыслоўе як часціна мовы. Разрады прыслоўяў паводле значэння: азначальныя (якасныя, колькасныя, спосабу дзеяння, параўнання, сумеснасці) і акалічнасныя (месца, часу, прычыны, мэты). Знамянальныя і займеннікавыя прыслоўі. Ступені параўнання, формы суб'ектыўнай ацэнкі якасных прыслоўяў. Утварэнне прыслоўяў ад розных часцін мовы. Правапіс прыслоўяў.

Марфалагічны разбор прыслоўяў.

11.9. Безасабова-прэдыкатыўныя словы. Безасабова-прэдыкатыўныя словы (словы катэгорыі стану). Лексічнае значэнне, граматычныя катэгорыі і сінтаксічная функцыя безасабова-прэдыкатыўных слоў. Суадноснасць безасабова-прэдыкатыўных слоў з рознымі часцінамі мовы. Погляды на безасабова-прэдыкатыўныя словы ў лінгвістычнай літаратуры.

Марфалагічны разбор безасабова-прэдыкатыўных слоў.

11.10. Мадальныя словы. Месца мадальных слоў у сістэме часцін мовы. Разрады мадальных слоў паводле значэння і суадноснасці з іншымі часцінамі мовы, іх роля ў сказе.

Марфалагічны разбор мадальных слоў.

11.11. Службовыя часціны мовы (Прыназоўнік. Злучнік. Часціца).

Прыназоўнік як службовая часціна мовы. Значэнне і граматычныя функцыі прыназоўнікаў. Разрады прыназоўнікаў паводле паходжання: невытворныя, вытворныя (адпрыслоўныя, адыменныя, аддзеяслоўныя). Разрады прыназоўнікаў паводле структуры: простыя, складаныя і састаўныя. Ужыванне прыназоўнікаў з рознымі склонамі. Сінаніміка прыназоўнікавых канструкцый. Правапіс прыназоўнікаў.

Марфалагічны разбор прыназоўнікаў.

Злучнік як службовая часціна мовы. Разрады злучнікаў паводле паходжання і ўтварэння (невытворныя, вытворныя), паводле ўжывання (адзіночныя, паўторныя, парныя), паводле структуры (простыя і састаўныя), паводле функцыянальнага прызначэння (злучальныя, падпарадкавальныя). Разрады злучальных і падпарадкавальных злучнікаў. Злучнікі і злучальныя словы.

Марфалагічны разбор злучнікаў.

Часціца як службовая часціна мовы. Разрады часціц паводле паходжання і саставу. Разрады часціц паводле функцыянальнага значэння (сэнсавыя, мадальныя, эмацыянальныя, формаўтваральныя). Правапіс часціц. Ужыванне часціц *не* і *ні* з рознымі часціцамі мовы.

Марфалагічны разбор часціц.

11.12. Выклічнік. *Гукапераймальныя словы.* Выклічнік як часціна мовы. Месца выклічнікаў сярод іншых часцін мовы. Разрады выклічнікаў паводле значэння (эмацыянальныя, волевыяўленчыя, моўнага этыкету) і паходжання (вытворныя і невытворныя). Функцыі выклічнікаў у мове.

Гукапераймальныя словы.

Марфалагічны разбор выклічнікаў.

12. Сінтаксіс. Сінтаксіс, яго змест і задачы. Сувязь сінтаксісу з іншымі раздзеламі мовазнаўства. Асноўныя сінтаксічныя адзінкі. Віды сінтаксічнай сувязі (злучэнне і падпарадкаванне).

12.1 Словазлучэнне. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Непрэдыкатыўнасць, намінацыўнасць, неаднакампанентнасць, расчлянёнасць, сэнсавая цэласнасць як асноўныя прыметы словазлучэння. Слова, словазлучэнне і сказ.

Класіфікацыя словазлучэнняў паводле ступені спаянасці кампанентаў (свабодныя і сінтаксічна непадзельныя); паводле структуры (простыя і складаныя); паводле марфалагічнага выражэння галоўнага кампанента (іменныя, дзеяслоўныя, прыслоўныя); паводле сэнсавых адносін паміж кампанентамі (аб'ектныя, азначальныя, акалічнасныя). Віды падпарадкавальнай сінтаксічнай сувязі слоў у словазлучэнні: дапасаванне (поўнае і няпоўнае), кіраванне (беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае, моцнае і слабае), прымыканне. Асаблівасці беларускага кіравання.

Сінтаксічны разбор словазлучэнняў.

12.2. Сказ. *Тыпы сказаў.* Сказ як сінтаксічная адзінка. Камунікатыўнасць, прэдыкатыўнасць, мадальнасць, сэнсавая завершанасць і інтанацыйная аформленасць як асноўныя прыметы сказа. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання (апавядальныя, пытальныя, пабуджальныя); паводле эмацыянальнай афарбоўкі (клічныя, няклічныя); паводле адносін выказвання да рэчаіснасці (сцвярджальныя, адмоўныя); паводле граматычнай структуры (простыя і складаныя; сінтаксічна падзельныя і сінтаксічна непадзельныя; двухсастаўныя і аднасастаўныя; неразвітыя і развітыя; няўскладненыя і ўскладненыя; поўныя і няпоўныя).

12.3. Просты сказ. Двухсастаўныя сказы. Аснова простага двухсастаўнага сказа. Галоўныя і даданыя члены сказа. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа.

Дзейнік двухсастаўнага сказа, яго тыпы (просты, складаны, састаўны). Спосабы выражэння дзейніка.

Выказнік двухсастаўнага сказа, яго тыпы (просты, складаны, састаўны). Спосабы выражэння выказніка. Звязкі, іх тыпы. Каардынацыя выказніка з дзейнікам. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам.

Дапаўненне. Прамыя і ўскосныя дапаўненні, спосабы іх выражэння. Прыдзеяслоўныя, прыйменныя і прыадвербіяльныя дапаўненні.

Азначэнне. Дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні, спосабы іх выражэння. Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Адзіночныя і развітыя прыдаткі, спосабы іх выражэння. Размежаванне прыдатка і паяснёнага назоўніка.

Акалічнасць. Віды акалічнасцей, спосабы іх выражэння. Размежаванне немарфалагізаваных членаў сказа.

Аднасастаўныя сказы. Структурна-семантычная спецыфіка аднасастаўных сказаў. Галоўны член аднасастаўнага сказа. Тыпы аднасастаўных сказаў паводле характару выражэння галоўнага члена: дзеяслоўныя і іменныя. Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу: пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя, абагульнена-асабовыя. Безасабовыя сказы. Спосабы выражэння галоўнага члена безасабовых сказаў. Інфінітыўныя сказы, іх семантыка-сінтаксічная характарыстыка.

Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу. Намінатыўныя сказы, іх семантыка-сінтаксічная характарыстыка. Вакатыўныя, генітыўныя сказы. Назоўны ўяўлення.

Сінанімія аднасастаўных і двухсастаўных сказаў. Функцыя аднасастаўных сказаў у мове.

Сінтаксічна непадзельныя сказы, іх разнавіднасці (сцвярджальныя і адмоўныя; апавядальныя, пыталыныя, пабуджальныя). Адрозненне сінтаксічна непадзельных сказаў ад аднаслоўных членных сказаў. Функцыя і сфера ўжывання сінтаксічна непадзельных сказаў.

Няпоўныя сказы. Разнавіднасці няпоўных сказаў (сітуацыйныя, кантэкстуальныя і эліптычныя). Адрозненне няпоўных сказаў ад аднасастаўных. Выкарыстанне няпоўных сказаў у мове.

Парадак слоў у простым сказе. Прамы і адваротны парадак слоў. Інверсія і яе роля. Асаблівасці парадку слоў у паэтычнай мове.

12.4. Ускладнены сказ. Агульная характарыстыка ўскладненага сказа. Сказы з аднароднымі членамі. Характэрныя прыметы аднародных членаў сказа. Спосабы выражэння аднароднасці. Адкрытыя і закрытыя рады аднародных членаў. Тыпы семантычных адносін паміж членамі аднароднага рада. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Сінтаксічная роля абагульняльных слоў у сказе. Аднародныя і неаднародныя азначэнні. Сказы з аднароднымі дзейнікамі. Формы выказніка ў сказах з аднароднымі дзейнікамі. Выкарыстанне сказаў з аднароднымі членамі ў мове. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.

Сказы з адасобленымі членамі. Паняцце пра адасабленне. Умовы адасаблення дадanych членаў сказа. Адасабленне дапасаваных і недапасаваных азначэнняў, прыдаткаў, акалічнасцей, дапаўненняў і ўдакладняльных членаў сказа. Знакі прыпынку пры адасобленых членах сказа.

Сказы з параўнальнымі зваротамі. Паняцце параўнальнага звароту. Структура і функцыя параўнальных зваротаў. Адасабленне параўнальных зваротаў.

Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі. Значэнне і функцыя пабочных слоў, словазлучэнняў і сказаў, іх выражэнне. Устаўныя словы, словазлучэнні і сказы. Адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных словах, словазлучэннях і сказах.

Сказы са звароткам. Значэнне, спосабы выражэння і ўжыванне зваротка. Знакі прыпынку пры зваротку.

Сінтаксічны разбор простага сказа.

12.5. Складаны сказ. Складаны сказ як сінтаксічная адзінка. Адрозненне складанага сказа ад простага. Сэнсавае і інтанацыйнае адзінства частак складанага сказа. Тыпы адносін паміж часткамі складаных сказаў, сродкі іх выражэння. Злучэнне і падпарадкаванне ў складаным сказе. Пераходныя выпадкі паміж злучэннем і падпарадкаваннем у складаным сказе. Прынцыпы класіфікацыі складаных сказаў. Тыпы складаных сказаў: злучнікавыя (складаназлучаныя і складаназалежныя) і бяззлучнікавыя; складаныя сказы з рознымі відамі сувязі.

12.6. Складаназлучаны сказ. Будова складаназлучаных сказаў. Складаназлучаныя сказы адкрытай і закрытай структуры. Класіфікацыя складаназлучаных сказаў: складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супастаўляльнымі, пералічальна-размеркавальнымі, далучальнымі часткамі. Сродкі сувязі частак у складаназлучаным сказе. Складаназлучаныя сказы з рознымі часткамі. Знакі прыпынку ў складаназлучаным сказе.

12.7. Складаназалежны сказ. Будова складаназалежных сказаў. Галоўная і даданая часткі. Сродкі сувязі даданай часткі з галоўнай (падпарадкавальныя злучнікі, злучальныя словы, інтанацыя і інш.). Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў (адносных займеннікаў і займеннікавых прыслоўяў). Тыпы даданых частак складаназалежнага сказа: дзейнікавыя, выказнікавыя, азначальныя, дапаўняльныя, акалічнасныя (месца, часу, умовы, прычыны, мэты, уступкі, выніку, спосабу дзеяння, меры і ступені), параўнальныя, далучальныя. Нерасчлянёныя і расчлянёныя складаназалежныя сказы.

Складаназалежныя сказы з некалькімі часткамі. Сузалежнае (паралельнае), паслядоўнае і змешанае падпарадкаванне даданых частак. Знакі прыпынку ў складаназалежным сказе.

12.8. Бяззлучнікавы складаны сказ. Будова бяззлучнікавых складаных сказаў. Бяззлучнікавыя сказы з аднатыпнымі і разнатыпнымі часткамі. Сэнсавыя адносіны паміж часткамі бяззлучнікавых складаных сказаў і спосабы іх выражэння. Сінанімія злучнікавых і бяззлучнікавых складаных сказаў. Знакі прыпынку ў бяззлучнікавых складаных сказах.

12.9. Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі. Разнавіднасці складаных сказаў з рознымі відамі сувязі. Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі.

Сінтаксічны разбор складаных сказаў.

12.10. Чужая мова. Чужая мова і спосабы яе перадачы: простая, ускосная і няўласна-простая мова. Будова сказаў з простаю мовай. Правілы замены простаю мовай ўскоснай. Ужыванне і стылістычныя функцыі няўласна-

простай мовы. Знакі прыпынку пры простай мове. Цытаты, іх афармленне на пісьме.

13. Пунктуацыя. Паняцце пунктуацыі. З гісторыі ўзнікнення і развіцця пунктуацыі. Класіфікацыя знакаў прыпынку (раздзяляльныя, выдзяляльныя). Спалучэнне знакаў прыпынку, паглыннанне знакаў прыпынку. Асноўныя правілы пастаноўкі знакаў прыпынку.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА

Нумар раздзела, тэмы заняткаў	Назва раздзела, тэмы заняткаў	Колькасць аўдыторных гадзін				Матэрыяльнае забеспячэнне заняткаў	Літаратура	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Лабараторныя заняткі	Самастойная праца			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I курс I семестр								
1.	Уводзіны (10 гадзін)	4			2/			
1.1	Уводзіны. Беларуская нацыянальная мова - найважнейшы элемент нацыянальнай культуры. Дыферэнцыяцыя беларускай нацыянальнай мовы. Літаратурная мова, яе прыметы і асаблівасці. Нормы беларускай літаратурнай мовы. Норма і варыянтнасць. Мова і маўленне.	2					I [10,21,25], II [1,11]	
1.3	Гістарычныя ўмовы і асноўныя этапы развіцця беларускай мовы. Старажытная беларуская мова ў Вялікім Княстве Літоўскім. Беларусь у складзе Рэчы Паспалітай. Беларусь у складзе Расійскай імперыі. Беларуская мова сярод іншых славянскіх моў.	2					I [10,21,25] II [1,11] III [26,31]	
1.4	Сацыяльна-палітычныя ўмовы развіцця і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы ў II п. XX – пач. XXI стст. Роля беларускіх пісьменнікаў у развіцці і ўдасканаленні беларускай літаратурнай мовы. Закон “Аб мовах у				2/	Закон “Аб мовах у Беларускай ССР”	I [10,21,25] II [1,11] III [20]	Круглы стол

	Беларускай ССР”. Навуковая спадчына Я.Карскага, І.Насовіча, Б.Тарашкевіча.							
2.	Фанетыка (18 гадзін)	8	10					
2.1	Фанетыка як раздзел беларускага мовазнаўства. Прадмет і задачы фанетыкі. Сувязь фанетыкі з іншымі раздзелаў мовазнаўства: арфаэпіяй, арфаграфіяй, лексікалогіяй, марфалогіяй. Паняцце пра фанетычнае чляненне маўленчай плыні. Адзінкі фанетычнага падзелу вуснага маўлення: гук, фанетычны склад, фанетычнае слова, маўленчы такт, інтанацыйная фраза.	2					I [2,4,7,10, 13,21,22] II [7,10]	
2.2	Класіфікацыі гукаў маўлення. Акустычныя, артыкуляцыйныя і функцыянальныя адрозненні паміж галоснымі і зычнымі гукі. Галосныя гукі і іх класіфікацыі. Фанетычныя і гістарычныя змены галосных гукаў. Аканне і яканне ў беларускай літаратурнай мове.		2			Табліца “Артыкуляцыйныя характарыстыкі галосных гукаў”.	I [2,4,7,10, 13,21,22] II [7,10]	Заданне ў кантрольнай працы
2.3	Зычныя гукі і іх класіфікацыі. Няпарныя зычныя паводле глухасці і звонкасці, цвёрдасці і мяккасці.	2	2			Табліца “Артыкуляцыйныя характарыстыкі зычных гукаў”	I [2,4,7,10, 13,21,22]	Заданне ў кантрольнай працы
2.4	Фанетычныя (пазіцыйныя і камбінаторныя) змены зычных гукаў. Гістарычныя змены зычных гукаў. Фанетычнае падаўжэнне зычных. Змена [в], [л] на [ў].		2				II [7,10]	
2.5	Фанетычныя асаблівасці беларускай мовы.	2	2					
2.6	Націск, тыпы націску. Інтанацыя. Састаўныя элементы інтанацыі. Фанетычны разбор. Фанетычная транскрыпцыя.	2	2			Табліцы “Тыпы і функцыі націску, “Элементы і функцыі інтанацыі”		Запіс тэкстаў у транскрыпцыі. Фанетычны аналіз
3.	Арфаэпія (8 гадзін)	2	4		/2			
3.1	Арфаэпія і яе задачы. Арфаэпічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Арфаэпічная норма і культура	2	2				I [2,4,10, 21,22] II [3,15]	

	маўлення. Прычыны парушэння арфаэпічных нормаў.						III [2,24]	
3.2	Вымаўленне націскных і ненаціскных галосных. Вымаўленне зычных і спалучэнняў зычных. Вымаўленне некаторых граматычных формаў.		2					Заданне ў кантрольнай працы
3.3	3 гісторыі фарміравання арфаэпічных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.				/2			
4.	Графіка (6 гадзін)	2	2		2/			
4.1	Графіка, яе змест і задачы. Пісьмо, віды пісьма. Графіка, алфавіт і арфаграфія як асноўныя кампаненты фанаграфічнага пісьма.	2					I [2,4,7,10, 21,22] III [10,14,31]	
4.2	Суадносіны літар і гукаў. Функцыі літар е,ё,ю,я,і. Абазначэнне мяккасці зычных на пісьме. Гукавы і складовы прынцыпы беларускай графікі. Графічныя сродкі.		2					Заданне ў кантрольнай працы
4.3	3 гісторыі беларускай графікі. Кірыліца – аснова графікі ўсходнеславянскіх моў. Фарміраванне графічнай сістэмы беларускай мовы.				2/			
5.	Арфаграфія (10 гадзін)	2	4		2/2			
5.1	Арфаграфія, яе прадмет і задачы. Апорнае напісанне і арфаграма. Раздзелы арфаграфіі. Прынцыпы беларускай арфаграфіі. Правілы, заснаваныя на фанетычным прынцыпе. Правілы, заснаваныя на марфалагічным прынцыпе. Дыферэнцыйныя і традыцыйныя напісанні ў сучаснай беларускай літаратурнай мове.	2	2			Слоўнікі-даведнікі	I [2,4,10,15, 21,22] II [8] III [4,11,24]	
5.2	Правапіс галосных. Правапіс зычных. Правапіс мяккага знака і апострафа. Правапіс слоў разам, асобна і праз злучок. Правапіс вялікай літары. Правапіс скарачэнняў.		2		/2	Апорныя схемы, слоўнікі-даведнікі	I [2,4,10,15, 21,22] II [8]	Дыктант з арфаграфічным разборам
5.3	3 гісторыі беларускай арфаграфіі.				2/			

6.	Лексікалогія (18 гадзін)	6	12					
6.1	Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. Этымалогія і семасіялогія. Нацыянальная адметнасць беларускай лексікі. Слова як адзінка мовы. Лексічнае і граматычнае значэнні слова. Слова і словаформа. Лексічнае значэнне слова. Тыпы лексічных значэнняў. Полісемія. Тыпы пераносных значэнняў. Полісемія і аманімія.	2	2			Камп'ютарная прэзентацыя “Лексікалогія”	I [1,2,4,10, 14,21,22, 23,25]	
6.2	Амонімы, іх тыпы. Паронімы. Сінонімы, іх тыпы. Семантычныя і стылістычныя функцыі сінонімаў. Антонімы, іх разнавіднасці.	2	4			Слоўнікі - даведнікі	III [1,9,10,12, 13,14,15, 18,20,21, 26,27,28, 29,32,33, 34]	
6.3	Класіфікацыя лексікі паводле паходжання. Запозычаныя словы ў беларускай мове. Прыметы запозычаных слоў. Фанетычнае і марфалагічнае асваенне запозычаных слоў. Экзатызмы і варварызмы. Інтэрнацыяналізмы. Калькі. Лексіка беларускай мовы паводле сферы яе ўжывання.	2	2				III [1,2,9,10, 12,13, 14,15,18, 20,21,26, 27,28,29, 32,33,34]	Пераклад з руускай мовы на беларускую
6.4	Лексіка беларускай мовы паводле частаты ўжывання.		2					
6.5	Лексіка беларускай мовы паводле стылістычнага выкарыстання.		2					
7.	Фразеалогія (6 гадзін)	2	4					
7.1	Фразеалогія як раздзел мовазнаўства. Фразеалагізм як адзінка мовы. Структура, значэнне, сінтаксічная функцыя фразеалагізмаў. Адметныя рысы фразеалагізмаў. Класіфікацыі фразеалагізмаў. Мнагазначнасць, сінанімічнасць, аманімічнасць, антанімічнасць і варыянтнасць фразеалагізмаў. Крыніцы беларускай фразеалогіі. Асаблівасці перакладу фразеалагізмаў з адной	2	2			Фразеалагічныя слоўнікі розных тыпаў	I [2,4,7,10, 11,21, 22, 25] III [9,17,19, 23,30]	

	мовы на другую.							
7.2	Прыказкі, устойлівыя параўнанні. Крылатыя словы, афарызмы. Стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў, прыказак, крылатых слоў. Перыфразы.		2			Слоўнікі даведнікі	III [23]	Заданне ў кантрольнай працы
8.	Лексікаграфія (4 гадзіны)		2		/2			
8.1	Лексікаграфія, яе прадмет і задачы. Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі. Тыпы лінгвістычных слоўнікаў. Беларускія энцыклапедычныя выданні. Будова слоўнікавага артыкула ў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўніках.		2			Слоўнікі розных тыпаў	I [2,4,6,21, 22,25] II [4] III [1,2,3,4,5 і інш]	
8.2	З гісторыі беларускай лексікаграфіі.				/2		II [4,21]	
Усяго ў I семестры 76 гадзін		26	38		6/6			Экзамен
I курс II семестр								
9.	Марфеміка (6 гадзін)	2	2		2/			
9.1	Марфеміка як вучэнне аб марфемах. Паняцце аб марфеме. Адметныя адзнакі марфемы. Тыпы марфем. Варыянтнасць марфем. Сінанімічнасць, антанімічнасць марфем. Аснова слова і яе тыпы. Канчатак. Корань слова, тыпы кораня. Афіксы. Словаўтваральныя і формаўтваральныя афіксы. Постфікс.	2	2				I [1,2,4,8,11,2 1,22] II [10] III [5,6,16,34]	Заданне ў кантрольнай працы
9.2	Змены ў марфемнай будове слова. Апрошчанне, перараскладанне. Марфемны разбор слова.				2/	Слоўнікі-даведнікі	I [5,6,16,34]	
10.	Словаўтварэнне (4 гадзіны)	2	2					
10.1	Словаўтварэнне, яго прадмет і задачы. Утваральная аснова і словаўтваральны фармант. Словаўтваральны ланцужок, словаўтваральнае	2	2			Слоўнікі-даведнікі	I [1,2,8,11, 21,22, 23,25] II [5,10]	

	гняздо. Асноўныя спосабы ўтварэння слоў у беларускай мове (марфемны і немарфемны). Словаўтваральны тып і словаўтваральны спосаб. Марфемнае словаўтварэнне.						III [7,8,10,16, 34]	
11.	Марфалогія (98 гадзін)							
11.1	Назоўнік (24 гадзіны)	8	12		/4			
11.1.1	Марфалогія як падраздзел граматыкі. Асноўныя паняцці марфалогіі (граматычнае значэнне, граматычная катэгорыя, граматычная форма). Сувязь марфалогіі з іншымі раздзелаў мовазнаўства.	1				Табліца “Тыпы граматычных значэнняў”	I [1,2,4,8,11, 19,20,21, 22,24,25] II [7,10] III [4,10]	
11.1.2	Часціны мовы як лексіка-граматычныя класы слоў. Прынцыпы аб’яднання слоў у часціны мовы. Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове.	1				Табліца “Сістэма часцін мовы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове”.	I [1,2,4,8,11, 19,20,21, 22,24,25] II [7,10] III [4,10]	
11.1.3	Назоўнік як часціна мовы. Лексіка-семантычныя групы назоўнікаў. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў. Граматычныя катэгорыі назоўніка.	2	2				I [1,2,4,8, 11,20,21, 22,25]	
11.1.4	Катэгорыя роду. Вызначэнне граматычнага роду назоўнікаў паводле марфалагічных, сінтаксічных, семантычных прыкмет. Вызначэнне роду нескланяльных назоўнікаў і абрэвіятур. Несупадзенне роду некаторых аднакарэнных назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Катэгорыя ліку назоўнікаў. Утварэнне формаў множнага ліку назоўнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Несупадзенне ліку некаторых аднакарэнных назоўнікаў у беларускай і рускай мовах.		2				II [6,7,10] III [4,5,10,14, 34]	

11.1.5	Катэгорыя склону назоўнікаў. Сістэма склонаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Асноўныя значэнні склонаў. Роля прыназоўнікаў пры выражэнні склонавых значэнняў.				/2			Граматычнае заданне
11.1.6	Скланенне назоўнікаў. Тыпы скланення назоўнікаў. Назоўнікі I, II, III скланенняў, асаблівасці іх склонавых канчаткаў. Скланенне назоўнікаў ў множным ліку.	4	4				I [1,2,4,6,8, 11,20,21, 22,25] II [6,7,10]	Кантрольнае граматычнае заданне
11.1.7	Рознаскланяльныя назоўнікі. Нескланяльныя назоўнікі. Назоўнікі ад'ектыўнага тыпу скланення.		2				III [4,5,10, 14,34]	
11.1.8	Скланенне асабовых імёнаў, прозвішчаў і геаграфічных назваў.		1					
11.1.9	Словаўтварэнне назоўнікаў. Правапіс суфіксаў назоўнікаў. Правапіс складаных назоўнікаў Марфалагічны разбор назоўнікаў..		1		/2			Марфемны, словаўтваральныя разборы назоўніка.
Усяго ў II семестры 34 гадзіны		12	16		2/4			
II курс III семестр								
11.2	Прыметнік (10 гадзін)	4	4		/2			
11.2.1	Прыметнік як часціна мовы. Лексіка-семантычныя групы прыметнікаў. Лексіка-граматычныя разрады прыметнікаў. Якасныя, адносныя і прыналежныя прыметнікі, іх значэнне і граматычныя асаблівасці. Поўныя і кароткія формы прыметнікаў.	2	2				I [1,2,4,6,8, 11,20,21, 22,25] II [2,7,10] III [4,5,10,14, 34]	
11.2.2	Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх значэнне і ўтварэнне. Суплетыўныя формы. Спецыфіка элятыва ў беларускай мове.	2	2					

	Формы суб'ектыўнай ацэнкі якасных прыметнікаў. Скланенне прыметнікаў. Асаблівасці скланення прыналежных прыметнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. Марфалагічны разбор прыметнікаў.							
11.2.3	Словаўтварэнне прыметнікаў. Афiксацыя. Утварэнне складаных прыметнікаў, iх правапіс.				/2			Марфемны, словаўтваральныя разборы прыметніка.
11.3	Лічэбнік (15 гадзін)	6	6		1/2			
11.3.1	Лічэбнік як частіна мовы. Разрады лічэбнікаў паводле агульнага граматычнага значэння. Разрады лічэбнікаў паводле структуры. Скланенне лічэбнікаў.	6	4				I [1,2,4,6,8, 11,20,21, 22,25] II [7,10] III [4,5,10, 14,34]	Кантрольнае граматычнае заданне
11.3.2	Сінтаксічная сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі. Асаблівасці ўжывання лічэбнікаў з назоўнікамі ў беларускай мове ў параўнанні з рускай мовай.				/2			Выкананне тэстаў
11.3.3	Словы з няпэўна-колькасным значэннем.				1/			Канспект
11.3.4	Марфалагічны разбор лічэбнікаў.		2					
11.4	Займеннік (9гадзін)	2	6		1/			
11.4.1	Займеннік як частіна мовы. Разрады займеннікаў паводле агульнага граматычнага значэння ўказання: асабовыя, зваротны, прыналежныя, адносныя, адмоўныя, няпэўныя. Граматычныя асаблівасці кожнага з разрадаў.	2	2				I [1,2,4,6,8, 11,20,21, 22,25] II [7,10] III [4,5,10, 14,34]	Канспект

11.4.2	Групы займеннікаў па суадноснасці з іншымі часцінамі мовы.				1/			
11.4.3	Скланенне займеннікаў. Утварэнне і правапіс займеннікаў. Ужыванне займеннікаў у мове.		2					Кантрольнае граматычнае заданне
11.4.4	Марфалагічны разбор займеннікаў.		2					
Усяго гадзін у III семестры 34		12	16		2/4			экзамен
II курс IV семестр								
11.5	Дзеяслоў (20 гадзін)	6	10		/4			
11.5.1	Дзеяслоў як часціна мовы. Класіфікацыя дзеясловаў паводле агульнага граматычнага значэння дзеяння ў часе, або працэсу: дзеясловы руху, перамяшчэння ў прасторы, мыслення, маўлення і інш. Граматычныя катэгорыі дзеяслова: пераходнасці, зваротнасці, стану, трывання, ладу, часу.	2	4				I [1,2,4,6,8, 11,20,21, 22,25] II [5,7,10,12] III [4,5,10,14, 16,34]	
11.5.2	Катэгорыя асобы. Формы асобы, іх значэнне і ўжыванне. Сувязь катэгорыі асобы з катэгорыямі ладу і часу. Ужыванне адных формаў асобы ў значэнні другіх. Безасабовыя дзеясловы, іх семантычныя і граматычныя асаблівасці. Асабовыя дзеясловы ў значэнні безасабовых. Катэгорыя ліку.				/2			Кантрольнае граматычнае заданне
11.5.3	Сістэма дзеяслоўных формаў. Неазначальная форма дзеяслова, яе граматычныя асаблівасці і сінтаксічная функцыя. Дзве асновы дзеяслова: аснова інфінітыва і аснова цяперашняга(будучага простага) часу. Утварэнне формаў дзеяслова ад дзвюх асноў.	2	2			Табліцы “Сістэма формаў дзеяслова”. “Утварэнне формаў дзеяслова”	I [1,2,4,6,8, 11,20, 21,22,25] II [5,7,10,12] III [4,5,10,14, 16,29,34]	
11.5.4	Спражэнне дзеясловаў. Рознаспрагальныя дзеясловы. Вызначэнне спражэння па форме інфінітыва. Канчаткі спрагальных формаў.	2	2					

11.5.5	Словаўтварэнне дзеясловаў. Афіксацыя: прыставачны, суфіксальны, прыставачна-суфіксальны спосабы. Правапіс суфіксаў дзеясловаў.				/2			Марфемны, словаўтваральны разборы дзеяслова
11.5.6	Марфалагічны разбор інфінітыва і асабовых формаў дзеяслова.		2					
11.6	Дзеепрыметнік (5 гадзін)	1	4					
11.6.1	Дзеепрыметнік як зменная, неспрагальная форма дзеяслова. Граматычныя катэгорыі дзеепрыметніка. Утварэнне дзеепрыметнікаў. Асаблівасці ўжывання дзеепрыметнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове.	1	2				I [1,2,4,6,8, 11,20,21 22,25] II [5,7,10,12] III [2,4,5,10, 14,16, 34]	Граматычнае заданне
11.6.2	Марфалагічны разбор дзеепрыметнікаў.		2					Заданне ў кантрольнай працы
11.7	Дзеепрыслоўе (5 гадзін)	1	4					
11.7.1	Дзеепрыслоўе як нязменная, неспрагальная форма дзеяслова. Граматычныя катэгорыі дзеепрыслоўя. Утварэнне дзеепрыслоўяў. Правілы ўжывання дзеепрыслоўяў у мове.	1	2				I [1,2,4,6,8, 11,20,21 22,25] II [5,7,10,12] III [2,4,5,10, 14,16, 34]	
11.7.2	Марфалагічны разбор дзеепрыслоўя.		2					Заданне ў кантрольнай працы
Усяго гадзін у IV семестры 30		8	18		/4			
III курс V семестр								
11.8	Прыслоўе (8 гадзін)	2	4		2/			
11.8.1	Прыслоўе як часціна мовы. Разрады прыслоўяў паводле агульнага граматычнага значэння прыметы дзеяння ў часе. Знамянальныя і займеннікавыя прыслоўі.	2	2				I [1,2,4,6,8, 11,20, 21,22,25] II [5,7,14]	

11.8.2	Формы ступеняў параўнання і формы суб'ектыўнай ацэнкі якасных прыслоўяў.				2/		III [4,5,10,14]	
11.8.3	Утварэнне прыслоўяў ад розных часцін мовы. Правапіс прыслоўяў. Марфалагічны разбор прыслоўяў.		2					Канспект
11.9	Безасабова-прэдыкатыўныя словы. Мадальныя словы. (4 гадзіны)	2	2					
11.9.1	Безасабова-прэдыкатыўныя словы як клас слоў. Агульнае граматычнае значэнне, граматычныя катэгорыі і сінтаксічная функцыя безасабова-прэдыкатыўных слоў. Разрады мадальных слоў.	2					I [2,4,6,8, 11,20, 21,22] II [10,12]	
11.9.2	Марфалагічны разбор безасабова-прэдыкатыўных слоў і мадальных слоў.		2					
11.10	Службовыя часціны мовы. (Прыназоўнік. Злучнік. Часціца) (12 гадзін)	4	6		/2			
11.10.1	Прыназоўнік як службовая часціна мовы. Значэнне і граматычныя функцыі прыназоўнікаў. Разрады прыназоўнікаў паводле паходжання, структуры. Ужыванне прыназоўнікаў з рознымі склонавымі формамі. Сінаніміка прыназоўнікавых канструкцый. Правапіс прыназоўнікаў. Марфалагічны разбор прыназоўнікаў.	2	2				I [2,4,6,8, 21,22] II [10,12,13] III [10,12,29]	
11.10.2	Злучнік як службовая часціна мовы. Разрады злучнікаў паводле паходжання, ужывання, структуры, функцыянальнага прызначэння. Злучнікі і злучальныя словы. Марфалагічны разбор злучнікаў.	1	2				I [2,4,6,8, 21,22] II [10,12] III [10,12,29]	
11.10.3	Часціца як службовая часціна мовы. Разрады часціц паводле паходжання, структуры, функцыянальнага прызначэння. Марфалагічны разбор часціц.	1	2				I [2,4,6,8, 21,22] II [10,12] III [10,12,29]	

11.10.4	Правапіс часціц. Ужыванне часціц <i>не і ні</i> з рознымі часціцамі мовы.				/2			Выкананне тэкстаў
11.11	Выклічнік. Гукапераймальныя словы (2 гадзіны)		2					
11.11.1	Выклічнік як часціца мовы. Разрады выклічнікаў паводле паходжання і функцыянальнага прызначэння. Гукапераймальныя словы. Марфалагічны разбор выклічнікаў.		2				I [2,4,6,8, 21,22] II [10,12] III [10,12,29]	
Усяго ў V семестры 26 гадзін		8	14		2/2			
III курс VI семестр								
12.	Сінтаксіс (94 гадзіны)							
12.1	Словазлучэнне. Сказ (7 гадзін)	1	6					
12.1.1	Сінтаксіс, яго змест і задачы. Асноўныя сінтаксічныя адзінкі. Віды сінтаксічнай сувязі.	1					I [1,3,4,5,9, 11,16,17, 21,22,26] II [9,10,16] III [3,4,10, 24,29]	
12.1.2	Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Асноўныя прыметы словазлучэння. Класіфікацыя словазлучэнняў. Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні. Асаблівасці беларускага дапасавання і кіравання. Сінтаксічны разбор словазлучэння.		4					Кантрольнае граматычнае заданне па “Словазлучэнні”
12.1.3	Сказ як сінтаксічная адзінка. Асноўныя прыметы сказа. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання, паводле эмацыянальнай афарбоўкі, паводле адносін да рэчаіснасці, паводле граматычнай структуры.		2					

12.2	Просты сказ (37 гадзін)	9	22		4/4			
12.2.1	Двухсастаўны сказ. Аснова простага двухсастаўнага сказа. Галоўныя і даданыя члены сказа. Дзейнік, яго тыпы. Спосабы выражэння дзейніка. Выказнік, яго тыпы. Спосабы выражэння выказніка. Звязкі, іх тыпы.	2	4					
12.2.2	Каардынацыя выказніка з дзейнікам. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам.				/2			Выкананне тэстаў
12.2.3	Даданыя члены сказа. Састаў дзейніка, састаў выказніка. Азначэнне, яго віды. Спосабы выражэння азначэння. Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Дапаўненне, яго віды. Спосабы выражэння дапаўнення. Акалічнасць, яе віды. Спосабы выражэння акалічнасці.	2	6		/2		I [1,3,4,5, 21,22] II [9,10] III [4,10]	Граматычнае заданне
12.2.4	Аднасастаўны сказ. Галоўны член аднасастаўнага сказа. Тыпы аднасастаўных сказаў. Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу.	2	4				I [1,3,4,5, 21,22]	
12.2.5	Безасабовыя сказы. Спосабы выражэння галоўнага члена безасабовых сказаў. Інфінітыўныя сказы. Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу.				2/		II [9,10] III [10]	Канспект
12.2.6	Сінтаксічна непадзельныя сказы, іх разнавіднасці. Функцыя і сфера ўжывання сінтаксічна непадзельных сказаў.	1	2					
12.2.7	Няпоўныя сказы, іх разнавіднасці. Адрозненне няпоўных сказаў ад аднасастаўных. Выкарыстанне няпоўных сказаў у мове.	2	2				I [1,3,4,5,9, 11,16,17, 21,22] II [9,10] III [4,10]	
12.2.8	Парадак слоў у простым сказе. Прамы і адваротны парадак слоў. Інверсія, яе роля. Асаблівасці		2		2/			Канспект

	парадку слоў у паэтычнай мове.							
Усяго ў VI семестры 44 гадзіны		10	26		4/4			залік
IV курс VII семестр								
12.3	Просты ўскладнены сказ (26 гадзін)	6	16		2/2			
12.3.1	Агульная характарыстыка ўскладненага сказа. Сказы з аднароднымі членамі сказа. Характэрныя прыметы аднародных членаў сказа. Спосабы выражэння аднароднасці. Аднародныя і неаднародныя азначэнні. Сказы з аднароднымі дзейнікамі. Выкарыстанне сказаў з аднароднымі членамі ў мове. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.	2	4				I [1,3,4,5,9, 11,16,17, 21,22] II [9,10] III [3,4,10, 24,29]	
12.3.2	Сказы з адасобленымі членамі. Паняцце пра адасабленне. Адабленне дапасаваных і недапасаваных азначэнняў, прыдаткаў, дапаўненняў, акалічнасцей і ўдакладняльных членаў сказа. Знакі прыпынку пры адасобленых членах сказа.	2	4		/2			Дыктант з граматычным заданнем
12.3.3	Сказы з параўнальнымі канструкцыямі. Адабленне параўнальных канструкцый. Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.	2	4				I [1,3,4,5,9, 11,16,17, 21,22] II [9,10]	
12.3.4	Сказы са звароткам. Значэнне, спосабы выражэння і ўжыванне зваротка. Знакі прыпынку пры зваротку.		2		2/			Канспект
12.3.5	Сінтаксічны разбор простага сказа.		2					Граматычнае заданне
Усяго ў VII семестры 26 гадзін		6	16		2/2			залік
IV курс VIII семестр								

12.4	Складаны сказ (2 гадзіны)							
12.4.1	Складаны сказ як сінтаксічная адзінка. Тыпы адносін паміж часткамі складаных сказаў, сродкі іх выражэння. Злучэнне і падпарадкаванне ў складаным сказе. Класіфікацыі складаных сказаў.	2					I [1,3,4,5,9 11,21, 22,26] II [9,10]	
12.4.2	Складаназлучаны сказ (3 гадзіны)	1	2					
12.4.2.1	Складаназлучаны сказ, яго будова і класіфікацыя. Від сінтаксічнай сувязі і сродкі сувязі частак складаназлучанага сказа. Знакі прыпынку ў складаназлучаным сказе.	1	2				I [1,3,4,5,9, 11,21,22] II [9,10]	Граматычнае заданне
12.4.3	Складаназалежны сказ (10 гадзін)	4	6					
12.4.3.1	Складаназалежны сказ, яго будова і класіфікацыя. Від сінтаксічнай сувязі і сродкі сувязі частак складаназалежнага сказа. Размежаванне злучнікаў і злучальных слоў.	2	2					Граматычнае заданне
12.4.3.2	Тыпы даданых частак складаназалежнага сказа.	2					I [1,3,4,5,9,	
12.4.3.3	Складаназалежныя сказы з некалькімі даданымі часткамі. Сузалежнае і паслядоўнае падпарадкаванне.		2				I [11,21,22] II [9,10]	
12.4.3.4	Знакі прыпынку ў складаназалежным сказе.		2					
12.4.4	Бяззлучнікавы складаны сказ (3 гадзіны), яго будова і класіфікацыя. Від сінтаксічнай сувязі і сродкі сувязі частак бяззлучнікавага складанага сказа. Сэнсавыя адносіны паміж часткамі складанага бяззлучнікавага сказа. Знакі прыпынку у бяззлучнікавых складаных сказах.	1	2				I [1,3,4,5,9 11,21,22] II [9,10]	Граматычнае заданне
12.4.5	Складаны сказ з рознымі відамі сувязі (4 гадзіны)		2		/2			
12.4.5.1	Складаны сказ з рознымі відамі сувязі, яго разнавіднасці.		2					Граматычнае заданне

	Сінтаксічны разбор складанага сказа.							
12.4.5.2	Знакі прыпынку ў складаным сказе з рознымі відамі сувязі.				/2		I [1,3,4,5,9,11,21,22]	Граматычнае заданне
12.5	Чужая мова (3 гадзіны)		2		2/			Канспект
12.5.1	Чужая мова і спосабы яе перадачы. Будова сказаў з простаю мовай. Ужыванне і стылістычныя функцыі няўласна-простаю мовы. Цытаты, іх афармленне на пісьме.				2/		I [3,4,21,22]	
12.5.2	Правілы замены простаю мовы ўскоснай. Знакі прыпынку ў сказах з простаю мовай.		2					
13.	Пунктуацыя (3 гадзіны)		2					
13.1	Паняцце пунктуацыі. З гісторыі ўзнікнення і развіцця пунктуацыі. Класіфікацыя знакаў прыпынку (раздзяляльныя, выдзяляльныя).						I [3,4,15,21,22] II [8]	Канспект
13.2	Спалучэнне знакаў прыпынку, паглыннанне знакаў прыпынку. Асноўныя правілы пастаноўкі знакаў прыпынку.		2					
Усяго ў VIII семестры 30 гадзін		8	18		2/2			
Усяго гадзін па дысцыпліне 300		90	162		20/28			

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

І. Асноўная літаратура

1. Беларуская граматыка: У 2-х ч. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск, 1985 – 1986.
2. Беларуская мова. Фанетыка. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Марфемная будова слова. Словаўтварэнне. Марфалогія / Пад рэд. Я.М.Адамовіча. – Мінск, 1987. – 429 с.
3. Беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. / Пад рэд. Я.М.Адамовіча. – Мінск, 1989. – 356 с.
4. Беларуская мова. Фанетыка. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Марфемная будова слова. Словаўтварэнне. Марфалогія. Сінтаксіс. Пунктуацыя / Пад рэд. Л.М.Грыгор'евай. – Мінск: Вышэйшая школа, 1994. – 367 с.
5. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя / Л.І.Бурак. – Мінск: Універсітэцкае, 1987. – 319 с.
6. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская мова / Л.І.Бурак. – 2-е выд. – Мінск: Вышэйшая школа, 1985. – 318 с.
7. Зборнік практыкаванняў па беларускай мове: дапаможнік. У 3-х ч. Ч.1. Фанетыка, арфаэпія, графіка, арфаграфія, фразеалогія / Г.Ф.Андарала [і інш]; пад агул. рэд. С.К. Бердніка. – Мінск: БДПУ, 2007. – 75 с.
8. Зборнік практыкаванняў па беларускай мове: дапаможнік. У 3-х ч. Ч.2. Марфеміка. Словаўтварэнне. Марфалогія / Г.Ф. Андарала [і інш]; пад агул. рэд. С.К.Бердніка. – Мінск: БДПУ, 2008. – 130 с.
9. Зборнік практыкаванняў па беларускай мове: дапаможнік. У 3-х ч. Ч.3. Сінтаксіс / Г.Ф.Андарала, С.К.Берднік, Ф.С.Шумчык і інш; пад агул. рэд. С.К.Бердніка. – Мінск, 2009. – 22 с.
10. Камароўскі, Я.М. Сучасная беларуская мова. Уводзіны. Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Фразеалогія. Фразеаграфія / Я.М.Камароўскі, В.П.Красней, У.М.Лазоўскі, Л.І.Сямашка, І.М.Шчарбакова. – Мінск: БДПУ, 1995. – 122 с.
11. Кароткая граматыка беларускай мовы: У 2-х ч. / Пад рэд. А.А.Лукашанца. – Мінск, 2007.
12. Клюсаў, Г.Н. Сучасная беларуская пунктуацыя / Г.Н.Клюсаў, А.Л.Юрэвіч. – 2-е выд.– Мінск: Вышэйшая школа, 1972. – 278 с.
13. Крывіцкі, А.А. Фанетыка беларускай мовы / А.А.Крывіцкі, А.І.Падлужны. – Мінск: Вышэйшая школа, 1984. – 269 с.
14. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я.Баханькова. – Мінск, 1992.
15. Практыкум па арфаграфіі і пунктуацыі беларускай мовы: дапаможнік / В.У.Азарка [і інш]. – Мінск: БДПУ, 2010. – 128 с.

16. Рагаўцоў, В.І. Сінтаксіс беларускай і рускай моў: Дыскусійныя пытанні / В.І.Рагаўцоў. – Мінск: Універсітэцкае, 2001. – 198 с.
17. Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс / Т.Р.Рамза. – Мінск: БДУ, 2006. – 201 с.
18. Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэбна-метадычны комплекс / Т.Р.Рамза. – Мінск: БДУ, 2008. – 156 с.
19. Русак, В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы / В.П.Русак. – Мінск: Беларуская навука, 2003. – 315 с.
20. Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія / Пад рэд. М.С.Яўневіча. – Мінск, 1997. – 288 с.
21. Сучасная беларуская мова: вучэб.дапам. /Л.М. Грыгор'ева [і інш].; пад агул. рэд. Л.М.Грыгор'евай. – 3-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 621 с.
22. Сучасная беларуская мова. Зборнік практыкаванняў: вучэб. дапаможнік / Л.М.Грыгор'ева, Г.Ф.Андарала. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 368 с.
23. Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
24. Шуба, П.П. Сучасная беларуская мова: Марфаналогія. Марфалогія / П.П.Шуба. – Мінск, 1997. – 334 с.
25. Янкоўскі, Ф.М. Сучасная беларуская мова / Ф.М.Янкоўскі. – Мінск: Універсітэцкае, 1984. – 334 с.
26. Яўневіч, М.С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М.С.Яўневіч, П.У.Сцяцко. – Мінск: Аверсэв, 2006. – 284 с.

II. Дадатковая літаратура

1. Анічэнка, У.В. Мовы ўсходніх славян: Вучэб. дапаможнік для філал. фак. ВНУ / У.В.Анічэнка. – Мінск: Універсітэцкае, 1989. – 318с.
2. Булахаў, М.Г. Прыметнік у беларускай мове / М.Г.Булахаў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1964. – 199 с.
3. Выгонная, Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія / Л.Ц.Выгонная. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 215 с.
4. Гуліцкі, М.Ф. Нарысы гісторыі беларускай лексікаграфіі (XIX - пачатак XX стст.) / М.Ф.Гуліцкі. – Мінск: Вышэйшая школа, 1978. – 119 с.
5. Лукашанец, А.А. Словаўтварэнне і граматыка / А.А.Лукашанец. – Мінск: Права і эканоміка, 2001. – 249 с.
6. Наркевіч А.І. Назоўнік. Граматычныя катэгорыі і формы / А.І.Наркевіч. – Мінск: Выд-ва БДУ ім.У.І.Леніна, 1976. – 248 с.
7. Наркевіч А.І. Практычны курс сучаснай беларускай мовы / А.І.Наркевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1992. – 320 с.
8. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск, 1959; 2008.
9. Сучасная беларуская мова: сінтаксіс: вучэбна-метадычны дапаможнік / Г.Ф.Андарала – Мінск: БДПУ, 2004. – 75 с.
10. Сучасная беларуская мова: тэставыя заданні: дапаможнік / склад. Г.Ф.Андарала, А.Г.Міхалевіч, Н.Р.Мордас. – Мінск: БДПУ, 2006. – 42 с.

11. Сцяцко, П.У. Мовазнаўчы досвед (Выбраныя творы) / П.У.Сцяцко: У 2-х ч. – Гродна: ГрДУ, 2005.
12. Шуба, П.П. Дзеяслоў у беларускай мове / П.П.Шуба. – Мінск: БДУ, 1968. – 80 с.
13. Шуба, П.П. Прыназоўнік у беларускай мове / П.П.Шуба. – Мінск: БДУ, 1971. – 222 с.
14. Шуба, П.П. Прыслоўе ў беларускай мове: Марфалагічны нарыс / П.П.Шуба. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1962. – 195 с.
15. Янкоўскі, Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф.М.Янкоўскі. – Мінск: Народная асвета, 1976. – 90 с.
16. Яўневіч, М.С. Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове / М.С.Яўневіч. – Мінск: БДУ, 1977. – 278 с.

Слоўнікі

1. Анамастычны слоўнік твораў Якуба Коласа. – Мінск: Навука і тэхніка, 1990. – 638 с.
2. Арашонкава, Г.У. Кароткі слоўнік беларускай мовы: Правапіс. Вымаўленне. Націск. Словазмяненне. Словаўжыванне / Г.У.Арашонкава, В.П.Лемцюгова. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1994. – 367 с.
3. Арашонкава, Г.У. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік / Г.У.Арашонкава, В.П.Лемцюгова. – Мінск: Вышэйшая школа, 1991. – 303 с.
4. Арашонкава, Г.У. Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы / Г.У.Арашонкава, В.П.Лемцюгова. – Мінск: Вышэйшая школа, 1987. – 210 с.
5. Бардовіч, А.М. Марфемны слоўнік беларускай мовы / А.М.Бардовіч, Л.М.Шакун. 2-е выд. – Мінск: Вышэйшая школа, 1989. – 718 с.
6. Бардовіч, А.М. Школьны марфемны слоўнік / А.М.Бардовіч, Л.С.Мормыш, Л.М.Шакун. – Мінск: Аверсэв, 2006. – 493 с.
7. Бардовіч А.М. Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А.М.Бардовіч, М.М.Круталевіч, А.А.Лукашанец. – Мінск: Беларуская навука, 2000. – 418 с.
8. Бардовіч, А.М. Школьны словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А.М.Бардовіч, М.М.Круталевіч, А.А.Лукашанец. – Мінск: Аверсэв, 2006. – 511 с.
9. Беларуска-рускі слоўнік: У 3-х т. – Мінск, 2003.
10. Беларуская мова: Энцыклапедыя / пад рэд. А.Я.Міхневіча. – Мінск: БелЭС, 1994. – 665 с.
11. Беларускі арфаграфічны слоўнік. слоўнік / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы; уклад.Л.П.Кунцэвіч, І.У.Кандрацэня; пад рэд. А.А.Лукашанца. – Мінск: Беларуская навука, 2009. – 695 с.
12. Булыка А.М. Слоўнік іншамовных слоў: У 2-х т. / А.М.Булыка. – Мінск, 1999.
13. Булыка А.М. Слоўнік іншамовных слоў. Актуальная лексіка /

А.М.Булыка. – Мінск: ТАА “Харвест”, 2005. – 336 с.

14. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. – Мінск, 1982-2008. Вып. 1-28.
15. Грабчыкаў С.М. Слоўнік паронімаў беларускай мовы / С.М.Грабчыкаў. – Мінск: Народная асвета, 1994. – 478 с.
16. Граматычны слоўнік дзеяслова. – Мінск: Беларуская навука, 2007.
17. Завальнюк, У.М. Слоўнік сучаснай беларускай мовы / У.М.Завальнюк, М.Р.Прыгодзіч, В.К.Раманцэвіч. – Мінск: Народная асвета, 2009. – 399с.
18. Клышка, М.К. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў / М.К.Клышка. – Мінск: ПУП “Радзёла-плюс”, 2005. – 672 с.
19. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы / І.Я.Лепешаў: У 2-х т. – Мінск: БелЭН, 2008. – 672 с.
20. Насовіч, І.І. Слоўнік беларускай мовы / І.І.Насовіч. – Мінск: БелСЭ, 1983. – 756 с.
21. Пазнякоў, М.П. Слоўнік эпітэтаў беларускай літаратурнай мовы у 2 т. / М.П.Пазнякоў. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2012.
22. Руска-беларускі слоўнік: У 3-х т. – Мінск, 2005.
23. Санько, З. Малы беларуска-рускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем / З.Санько. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 216 с.
24. Слоўнік беларускай мовы: Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтацыя. Словазмяненне. / Пад рэд. М.В.Бірылы. – Мінск: БелСЭ, 1987. – 902 с.
25. Слоўнік мовы Янкі Купалы: У 8-мі т.– Мінск, 1997-2003. Т. 1-6.
26. Слоўнік мовы Ф.Скарыны: У 3-х т.– Мінск, 1977-1994.
27. Старычонак, В.Д. Слоўнік амонімаў беларускай мовы / В.Д.Старычонак. – Мінск, 1991.
28. Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У.Сцяцко, М.Ф.Гуліцкі, Л.А.Антанюк. – Мінск: Вышэйшая школа, 1990. – 220 с.
29. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5-ці т. – Мінск: БелСЭ, 1977-1984.
30. Фразеалагічны слоўнік мовы твораў Якуба Коласа. – Мінск, 1993.
31. Францыск Скарына і яго час: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Бел СЭ, 1988. – 608 с.
32. Шведаў, С.М. Слоўнік сінонімаў беларускай мовы / С.М.Шведаў. – Мінск, 2004.
33. Шкраба, І.Р. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І.Р.Шкраба. – Мінск, 2008.
34. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск, 1978-2008. Т. 1-12.
35. Янка Купала. Энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 1986.

ДАПАЎНЕННІ І ЗМЯНЕННІ
да вучэбнай праграмы па вучэбнай дысцыпліне
“Беларуская мова”
на 2019–2020 навучальны год

№№	Дапаўненні і змяненні	Абгрунтаванне
1	Унесці ў спіс асноўнай літаратуры электронны вучэбна-метадычны комплекс па дысцыпліне: Андарала, Г. Ф. Беларуская мова : вучэб.-метад. комплекс па вучэб. дысцыпліне для спецыяльнасці 1-01 02 01 Пачатковая адукацыя [Электронны рэсурс] / Г. Ф. Андарала // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: http://elib.bspu.by/handle/doc/44248 . – Дата доступу: 24.12.2019	Распрацоўка новых вучэбна-метадычных комплексаў па дысцыпліне
2	Унесці ў спіс асноўнай літаратуры дапаможнік: Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэб. дапам. для студэнтаў устаноў выш. адукацыі па філал. спецыяльнасцях / пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Выш. шк., 2017. – 588 с.	Выданне новых дапаможнікаў па дысцыпліне

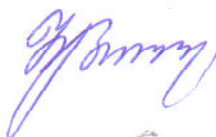
Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры беларускага і рускага мовазнаўства (пратакол № 7 ад 24.12.2019)

Загадчык кафедры
кандыдат філалагічных навук
дацэнт

А.С.Васілеўская

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Дэкан факультэта
кандыдат філалагічных навук
дацэнт

Н.У. Ждановіч

Метадыст вучэбна-метадычнага
аддзела

С.А. Старадуб

Характарыстыка інавацыйных падыходаў да выкладання вучэбнай дысцыпліны

Вывучэнне дысцыпліны “Беларуская мова” прадугледжвае наступныя віды дзейнасці:

а) вучэбную: вывучэнне законаў і з’яў фанетычнай, лексічнай і граматычнай сістэм сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

б) навукова-педагагічную: вывучэнне асноўных тэарэтычных прац па сучаснай беларускай мове для фарміравання ў студэнтаў навуковага погляду на беларускую мову як сацыяльную з’яву і ўзбагачэння іх прафесійнага тэзаўруса;

в) практычную: засваенне норм сучаснай беларускай літаратурнай мовы, правіл арфаграфіі, пунктуацыі, адметных асаблівасцей фанетычнай сістэмы і граматычнага ладу беларускай мовы ў параўнанні з рускай.

На лекцыйных занятках выкладаюцца асноўныя палажэнні і тэрміны, неабходныя для засваення матэрыялу дысцыпліны. Выклад асноўнага лекцыйнага матэрыялу суправаджаецца камп’ютарнымі прэзентацыямі.

Практычныя заняткі праводзяцца з выкарыстаннем тэхналогій вучэбна-даследчай дзейнасці, тэхналогій праблемна-модульнага навучання, практычных, камунікатыўных тэхналогій, якія садзейнічаюць атрымання студэнтамі грунтоўных ведаў, набыццю імі вопыту самастойнага вырашэння разнастайных задач.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа з’яўляецца спецыфічным педагагічным сродкам арганізацыі і кіравання самастойнай дзейнасцю студэнтаў у вучэбным працэсе. Самастойная работа студэнтаў (СРС) фарміруе гатоўнасць да самаадукацыі, стварае базу непарарыўнай адукацыі, магчымасць пастаянна павышаць сваю кваліфікацыю.

Мэта самастойнай работы – садзейнічаць аптымальнаму засваенню студэнтамі вучэбнага матэрыялу, развіваць іх пазнавальную актыўнасць, рыхтаваць да самаадукацыі.

Задачы самастойнай работы:

- паглыбленне і сістэматызацыя ведаў,
- пастаноўка і рашэнне пазнавальных задач,
- развіццё аналітыка-сінтэтычных здольнасцей разумовай дзейнасці, уменняў працаваць з рознай па аб’ёме інфармацыяй, вучэбнай і навуковай літаратурай,
- практычнае прымяненне ведаў, уменняў,

- развіццё навыкаў арганізацыі самастойнай вучэбнай працы і кантролю за яе эфектыўнасцю.

Арганізацыя СРС можа ўключаць у сябе наступныя тэхналагічныя складальнікі:

1) адбор мэт самастойнай работы. Падставамі адбору мэт з'яўляюцца мэты, вызначаныя адукацыйным стандартам і вучэбнай праграмай дысцыпліны;

2) адбор зместу СРС. Падставамі адбору зместу самастойнай работы з'яўляюцца адукацыйны стандарт, крыніцы самаадукацыі (літаратура, самааналіз), індывідуальна-псіхалагічныя асаблівасці студэнтаў (абучальнасць, абучанасць, інтэлект, матывацыя, асаблівасці вучэбнай дзейнасці);

3) канструяванне заданняў. Заданні для самастойнай работы павінны адпавядаць мэтам рознага ўзроўню, адлюстроўваць змест дысцыпліны, якая вывучаецца, уключаць розныя віды і ўзроўні пазнавальнай дзейнасці студэнтаў;

4) арганізацыя кантролю. Уключае ўважлівы адбор сродкаў кантролю, вызначэнне этапаў, распрацоўку індывідуальных форм кантролю.

Для эфектыўнасці СРС неабходна выканаць шэраг умоў:

1) забяспечыць правільнае спалучэнне аб'ёмаў аўдыторнай і самастойнай работы;

2) метадычна правільная арганізацыя работы;

3) забеспячэнне студэнта неабходнымі метадычнымі матэрыяламі;

4) кантроль за арганізацыяй і ходам самастойнай работы і сродкаў заахвачвання студэнта за якаснае яе выкананне.

Для СРС прапануюцца заданні па тэмах, асноўны матэрыял якіх разгледжаны на аўдыторных занятках, індывідуальныя заданні закліканыя пашырыць круггляд студэнтаў, паглыбіць іх веды, развіць уменні даследчай дзейнасці, праявіць элементы творчасці.

Пры вывучэнні дысцыпліны арганізацыя СРС уяўляе адзінства ўзаемазвязаных форм:

- аўдыторная самастойная работа (на лекцыях, практычных занятках), якая здзяйсняецца пад непасрэдным кіраўніцтвам выкладчыка;

- пазааўдыторная самастойная работа (па-за раскладам: на кансультацыях па вучэбных пытаннях, у ходзе творчых кантактаў, пры выкананні студэнтам вучэбных і творчых задач, пры ліквідацыі запазычанасцей, пры выкананні індывідуальных заданняў і г.д.).

СРС можа быць індывідуальнай, парнай і групавой. Для эфектыўнай вучобы студэнт павінен валодаць метадамі планавання і арганізацыі самастойнай работы з вучэбным матэрыялам, навыкамі самаадукацыі.

Віды самастойнай работы разнастайныя:

- падрыхтоўка і напісанне рэфератаў, анатацый, эсэ і іншых пісьмовых работ на зададзеныя тэмы;

- падбор і аналіз літаратурных крыніц;

- распрацоўка і складанне схем, табліц;

- падрыхтоўка фрагментаў і канпектаў урокаў.

СРС студэнтаў адбываецца ў форме дзелавага ўзаемадзеяння: студэнт атрымлівае непасрэдныя рэкамендацыі выкладчыка аб арганізацыі і змесце самастойнай дзейнасці, выкладчык выконвае функцыю кіравання (праз улік, кантроль і карэкцыю памылковых дзеянняў) і ацэнку вынікаў.

Прыкладны пералік заданняў кіруемай самастойнай работы студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне

Кіруемая самастойная работа студэнтаў 1 курс

Тэма: “Сацыяльна-палітычныя ўмовы развіцця і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы ў II п. XX – пач. XXI стст.” (лекцыя)

Літаратура:

1. Сучасная беларуская мова: вучэб.дапам. /Л.М. Грыгор'ева [і інш].; пад агул. рэд. Л.М.Грыгор'евай. – 3-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 621 с.

2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / пад рэд. А.Я.Міхневіча. – Мінск: БелЭС, 1994. – 665 с.

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Размясціце падзеі ў храналагічным парадку, пазначце даты.

- выхад першых падручнікаў па беларускай мове: «Беларускі лемантар, або Першая навука чытання» К. Каганца, «Першае чытанне для дзетак беларусаў» Цёткі,
- абвяшчэння незалежнасці Беларусі, прыняцце «Дэкларацыі», якая забяспечыла беларускай мове статус дзяржаўнай,
- пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай беларускія землі поўнаасцю далучаюцца да Расійскай імперыі,
- выхад зборніка “Дудка беларуская” Ф. Багушэвіча,
- Савет Міністраў БССР прыняў пастанову «Аб удакладненні і частковых зменах існуючага беларускага правапісу»,
- пасля першай рускай рэвалюцыі ўступае ў дзеянне закон аб свабодзе друку,
- правядзенне рэспубліканскага рэферэндуму, на якім прымаецца рашэнне аб дзяржаўным двухмоўі,
- у Вільні пачынае выходзіць газета «Наша ніва»,
- Акадэмічная канферэнцыя па рэформе беларускага правапісу і азбукі,
- у Пецярбургу заснавана беларускае выдавецтва «Загляне сонца і ў наша аконца», якое друкавала творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы і іншых аўтараў,
- выходзіць з друку падручнік «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Я. Коласа,

- прымаецца пастанова «Аб практычных мерапрыемствах па правядзенні нацыянальнай палітыкі» — пачатак беларусізацыі,
- у сувязі з народнымі хваляваннямі на Беларусі і паражэннем паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ўзмацняецца русіфікацыя «западнарусскага края», царскі ўрад забараняе кнігадрукаванне,
- у Вільні пачынае выходзіць першая беларуская легальная газета «Наша доля»,
- Вярхоўным Саветам прымаецца закон «Аб мовах у Беларускай ССР», паводле якога беларуская мова стала адзінай дзяржаўнай мовай на тэрыторыі Беларусі,
- пачатак першай сусветнай вайны,
- выхад «Беларускай граматыкі для школ» Браніслава Тарашкевіча,
- падпісаны закон “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”,
- выдаецца «Праект спрашчэння беларускага правапісу», на аснове якога Саўнаркамам прымаецца пастанова «Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу»,
- прыняцце пастановаў «Аб абавязковым вывучэнні рускай мовы ў школах нацыянальных рэспублік і абласцей».

2. Дайце азначэнне наступным паняццям: **беларусізацыя, русіфікацыя, Інбелкульт, новая беларуская літаратурная мова.**

3. Назавіце аўтараў наступных прац, пазначце даты іх напісання: “Беларусы”, “Беларуская граматыка для школ”, “Слоўнік беларускай мовы”. Запішыце асноўныя даты жыцця аднаго з аўтараў.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Знайдзіце і запішыце 3-4 выказванні беларускіх пісьменнікаў пра мову.

2. Зрабіце графічны малюнак, у якім адлюструйце найбольш важныя падзеі ў развіцці беларускай мовы ў канцы XIX – пачатку XX ст.

3. Назавіце гады жыцця і асноўныя навуковыя здабыткі І.Насовіча, Я.Карскага, Б.Тарашкевіча.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Складзіце схему адказу на пытанне “Сацыяльна-палітычныя ўмовы развіцця і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы ў II п. XX – пач. XXI стст.”.

2. Знайдзіце і запішыце 3-4 выказванні беларускіх пісьменнікаў пра мову, запішыце, як вы разумееце сэнс гэтых выказванняў.

3. Апішыце 2-3 сказами ролю І.Насовіча, Я.Карскага, Б.Тарашкевіча ў развіцці беларускай мовы і беларускага мовазнаўства.

Тэма: “3 гісторыі фарміравання нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы” (практычныя)

Прачытайце тэкст:

У назоўнікаў тыпу *цяля, жарабя*, што абазначаюць назвы маладых істот, у назоўным-вінавальным склоне адзіночнага ліку націск падае на канчаток; як і на пісьме, у вымаўленні дапускаюцца канчаткі **–я (-а)** і **–ё (-о)**: *цяля і цялё, жарабя і жарабё, ягня і ягнё*.

У родным склоне множнага ліку назоўнікаў жаночага роду на **–ня** (тыпу *песня, яблыня, вішня*) зычны **н** вымаўляецца мякка: *песень, вішань, яблынь* (а не *песен, вішан, яблын*).

Канчаткі **–і, –ы** ў назоўным склоне адзіночнага ліку мужчынскага роду прыметнікаў, парадкавых лічэбнікаў, займеннікаў, дзеепрыметнікаў вымаўляюцца выразна і пад націскам і не пад націскам: *малады, залаты, пяты, паслаблены*.

У прыметніках і прыслоўях з суфіксам **–еньк-** тыпу *лёгенькі, лёгенька* вымаўляецца **э**, а не **а**.

У форме 1-й асобы множнага ліку дзеясловаў I спражэння пры націску на канчатку вымаўляецца **о** (пішацца **о, ё**): *вядзём, нясём, бяром, сцеражом*. У форме ж 1-й асобы множнага ліку загаднага ладу вымаўляецца **э** (пішацца **е, э**): *вядзем, нясем, бярэм, сцеражэм*.

У форме 2-й асобы множнага ліку такіх дзеясловаў, як *бегчы* (*абабегчы, адбегчы, забегчы, збегчы* і інш.), націск падае на апошні галосны канчатка. У сучаснай мове ў гэтай форме ўжываецца то **е**, то **ё**, але з захаваннем на **е (э)** ці **ё (о)** націску: *ідзяце і ідзяцё, маўчыце і маўчыцё, ясце і ясцё*. Перавага аддаецца форме на **–е**: *п'яце, маўчыце, дасце, крычыце, несяце*.

У форме 2-й асобы адзіночнага ліку зваротных дзеясловаў спалучэнне **шч'** змяняецца на падоўжанае мяккае **с (с'с')**: *сварыс'ся, вучыс'ся, пытаес'ся* (Паводле Ф.М.Янкоўскага. Сучасная беларуская мова).

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. На аснове тэксту складзіце табліцу вымаўлення некаторых граматычных форм.

2. Затранскрыбіруйце словы, назавіце фанетычныя змены, у выніку якіх яны набылі такое гучанне: *бяспумна, вечны, дакладчык, злуешся, парыжскі, людскі, збіраешся, пры вадакачцы, магчымасць, у лодцы, просішся, у каробачцы, імкнешся, агледзьце, латышскі*.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Распрацуйце прэзентацыю на тэму “Вымаўленне некаторых граматычных нормаў”.

2. Затранскрыбіруйце сказы:

І ты вяртаешся дамоў, бо ў свеце

Мілей няма зямлі, дзе над палямі

Лятуць буслы і жаўрукі крыляюць (В.Шніп)

За імі ты імкнешся ў захапленні,

І развінаеш рукі — два крылы... (С.Законнікаў)

Нясвіжская крэпасць мела важнае ваеннае значэнне на працягу некалькіх стагоддзяў, была месцам сканцэнтравання атрадаў прыватнай арміі Радзівілаў

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. *Перакажыце тэкст.*

2. *Растлумачце, якія памылкі дапушчаны ў вымаўленні наступных слоў:* [л'удск'і], [пры^лвадакачцы], [злу^лжэ^ля], [парыск'і], [н'осшы].

2. *Затранскрыбіруйце сказ:* Вось так во рынешся дзе-небудзь пасярод лугу ці на беразе рэчкі ў шчыкатлівую траву, зарыешся ў яе носам ці пакладзеш рукі пад галаву, будзеш ляжаць доўга, усведамляючы, што на гэты час усё — і машыны, і спрэчкі, і нарады, і штодзённая мітусня — засталася недзе далёка-далёка і ўжо вось тут, у траве, уяўляецца як нешта нерэальнае і неакрэсленае (Я.Сіпакоў).

Тэма: “3 гісторыі беларускай графікі. Кірыліца – аснова графікі ўсходнеславянскіх моў. Фарміраванне графічнай сістэмы беларускай мовы” (лекцыя)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. *Запішыце азначэнне тэрмінаў: пісьмо, глаголіца, кірыліца, устаў, паўустаў, скораніс, грамадзянская азбука, лацініца, аль-кітабы.*

2. *Спішыце сказы, устаўце неабходныя тэрміны:*

У аснове сучаснага беларускага алфавіта ляжыць _____. У _____ было 43 літары, 24 з іх запазычаны з грэчаскага пісьма.

3 XIII-XIV ст. узнікае беларускае пісьменства. Старажытным беларускім алфавітам стала традыцыйная _____.

Пасля забароны польскім сеймам (1969 г.) выкарыстоўваць беларускую мову ў справаводстве афіцыйнай на Беларусі становіцца польская мова, у аснове графічнай сістэмы якой ляжыць _____. Па сутнасць да самага пачатку XX ст. беларусы карысталіся дзвюма графічнымі сістэмамі - _____. _____ былі надрукаваны творы В.Дуніна-Марцінкевіча, Ф.Багушэвіча, газета “Мужыцкая праўда” К.Каліноўскага.

Пісалі па-беларуску і арабскімі літарамі. Першыя беларускія тэксты, напісаныя арабскімі літарамі (яны называюцца _____), узніклі ў сярэдзіне XVI ст.

На рускіх землях карысталіся толькі _____. У 1708 г. загадам Пятра I была праведзена афіцыйная рэформа алфавіта. Рэфармаваная _____ атрымала назву _____. Ёю карысталіся ў афіцыйных дакументах і свецкай літаратуры.

Інтэнсіўная выпрацоўка беларускай графічнай сістэмы адбывалася ў пачатку XX ст., калі сталі выдавацца першыя беларускія легальныя газеты. Газета “Наша ніва” выдавалася двума шрыфтамі - _____. З 1912 г. “Наша ніва” перайшла на адзін шрыфт - _____.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. *Распрацуйце тэзісны план адказу на пытанне “Фарміраванне графічнай сістэмы беларускай мовы”.*

2. *Запішыце тэрмін на аснове яго азначэння:*

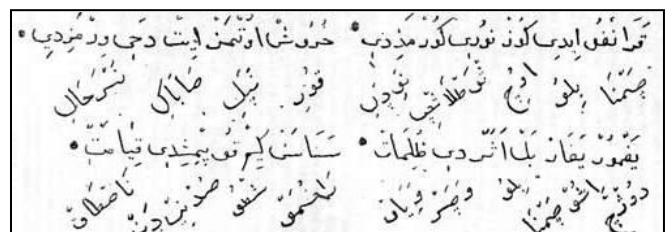
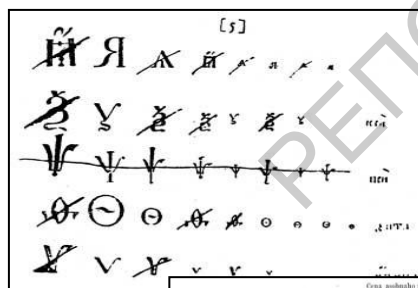
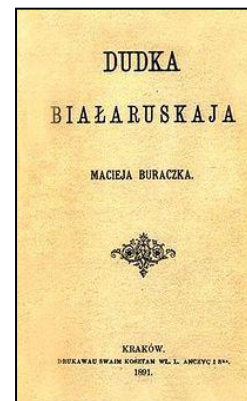
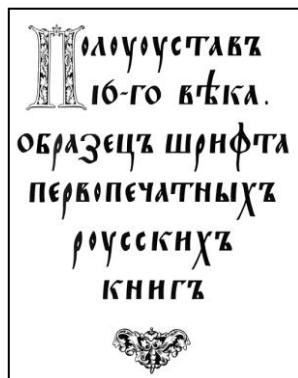
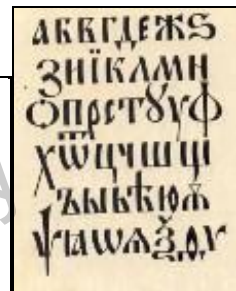
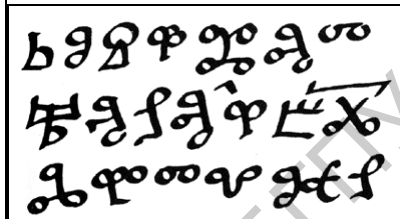
1) хуткае злітнае пісьмо, пераважна ў старажытных рукапісах,
2) першы з двух старажытных алфавітаў, які адрозніваецца больш складаным малюнкам літар, 3) адна з дзвюх славянскіх азбук, якая лягла ў аснову

рускага, беларускага, украінскага і іншых алфавітаў, 4) кнігі, напісаныя ў 16 ст. на беларускай мове арабскім пісьмом, 5) буйны почырк старажытных лацінскіх, грэчаскіх і славяна-рускіх рукапісаў, які вызначаўся прамым і вельмі акуратным напісаннем літар, 6) сістэма графічных знакаў для перадачы, занатавання размовы, 7) лацінскі алфавіт, 8) адзін з тыпаў пісьма старажытных грэчаскіх і славянскіх рукапісаў, сярэдні паміж уставам і скораспісам, 9) раздзел мовазнаўства, які вывучае пісьмовыя знакі, а таксама суадносіны літар і гукаў, 10) рэфармаваная кірыліца.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Складзіце і запішыце тэкст на аснове малюнкаў:

Іерогліф	Транслітэрацыя
𐰀	z
𐰁	i
𐰂	y
𐰃	.
𐰄	w
𐰅	b
𐰆	p
𐰇	f
𐰈	m
𐰉	n

2. *Падрыхтуйце кароткую даведку на адну з тэм (на выбар):*

- Кірыліца – аснова графікі ўсходнеславянскіх моў.
- Змены ў графіцы на Беларусі ў XV – XVI стст.
- Друкаваны шрыфт Ф. Скарыны.
- Беларускія тэксты, напісаныя арабскімі літарамі.
- Грамадзянскі шрыфт, яго роля ў стварэнні беларускага алфавіта.
- Паралельнае выкарыстанне ў кнігадрукаванні XIX – пачатку XX стст. кірыліцы і лацінкі.
- Змены ў беларускай графіцы ў XX ст.

Тэма: **“Правілы напісання слоў разам, праз злучок і асобна. Праваніс вялікай літары”** (практычныя)

Літаратура:

1. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск : Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Зрабіце канспект правілаў праванісу вялікай літары на аснове главы 6 [1, с. 39-52] і праванісу слоў разам, асобна і праз злучок на аснове главы 7 [1, с. 53-66].

2. Письмова растлумачце праваніс слоў:

Псеўданародны, паўметра, постпазіцыя, антыгуманны, ультрафіялетавы, паў-Мінска, Анты-Дзюрынг; гарвыканкам, педсавет, аўтатрактарны, агітпункт, пяцідзёнка, васьмідзесяціпяціметровы, паўтарагадовы, стакрат, пяцісотгоддзе, 40-годдзе, 100-кіламетровы, 5-працэнтны; даўным-даўно, каму-нікому, паіць-карміць, сяк-так, глядзіць-выглядае, раз-пораз, шыварат-навыварат, рада-радзюсенька; дуб дубам, ні туды ні сюды, цюцелька ў цюцельку.

3. Письмова растлумачце праваніс вялікай і малой літары:

Міхал Казімір Радзівіл Рыбанька, Іаган Себасцьян Бах, быў донжуанам, Эскулап, Кірыла Тураўскі, Вольфганг Амадэй Моцарт, форд, Нестар Летапісец, кацюша, Форд, Ханс Крысціян Андэрсен, такі донкіхот, Жак Іў Кусто, эскулап, Вікенцій Дунін-Марцінкевіч, браты Гарэцкія, Ом, рэнтген, род Радзівілаў, гарлахвацкія, Ібн Сіна, дызель, Сен-Жуст, махновец, ом, О’Генры, Д’Артаньян, сабака Мухтар.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Зрабіце табліцу праванісу вялікай літары на аснове главы 6 [1, с. 39-52] і праванісу слоў разам, асобна і праз злучок на аснове главы 7 [1, с. 53-66].

2. Размяркуйце словы на трох групах: 1) пішуцца разам; 2) пішуцца асобна; 3) пішуцца праз злучок. Письмова растлумачце праваніс.

Калі(нікалі), сямі(колерныя), трохсот(дваццаціпяці)метровы, адна(леткі), трасецца(калоціцца), аб’ектыўна (заканамерны), аб’ектна(суб’ектны), абы(калі), авія(завод), авіяцыйна(касмічны),

агульна(навуковы), з(моладу), з(наскоку), значна(меншы), інжынер(механік), між(волі), час(ад)часу, чатырох(павярховы), педагагічна(правільны), паў(цень), радыё(связь), цап(царап), хлеба(пякарня), танц(майстар), супер(сучасны), сумесна(выпрацаваны), на(жаль), план(заказ), на(чыста), на(прыклад), не(у)прыклад, ні(адкуль), агульна(славянскі), ісці на(сустрэч).

3. *Спішыце, раскрываючы дужкі, растлумачце правапіс вялікай і малой літар.*

(Л,л)еанарда (Д,д)а (В,в)інчы, (Г,г)егельянец, (М,м)агаметанін, (Л,л)юдвіг (В,в)ан (Б,б)етховен, (Т,т)улягі, (А,а)мпер, (М,м)аўзер, (Д,д)он (Ф,ф)ердынанд, (О,о)та (Ф,ф)он (Ш,ш)анхаўзен, (Э,э)ль (Г,г)рэка, (У,у)ран, (К,к)упалавец, (П,п)ісулькіны, (П,п)алоній.

4. *Аб'яднайце словы ў групы: 1) прыналежаўшыя прыметнікі, утвораныя ад асабовых імён; 2) адносныя прыметнікі, утвораныя ад імён, прозвішчаў і псеўданімаў; 3) прыметнікі, утвораныя ад асабовых назваў, у складзе ўстойлівых словазлучэнняў. Растлумачце правапіс вялікай і малой літар.*

(С,с)карынавы выданні, (П,п)іфагорава тэарэма, (Д,д)амоклаў меч, (К,к)упалаўская прэмія, (К,к)оласаўская стыпендыя, (В,в)арфаламееўская ноч, (П,п)ірава перамога, (В,в)ользін клопат, (А,а)хілесава пята, (Г,г)арэцкія чытанні, (Б,б)альзакаўскі ўзрост, (Б,б)роўнаўскі рух, (С,с)ізіфава праца, (Г,г)егелеўская дыялектыка, (Б,б)рылёў зборнік, (К,к)упалаўскі верш, (А,а)рыядніна ніць, (Н,н)апалеонаўскія планы, (К,к)упалавы рукапісы, (Р,р)энтгенаўскі здымак, (Н,н)обелеўская прэмія, (С,с)ідарава каза.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. *Зрабіце схему правапісу вялікай літары на аснове главы 6 [1, с. 39-52] і правапісу слоў разам, асобна і праз злучок на аснове главы 7 [1, с. 53-66].*

2. *Знайдзіце чацвёртае лішняе. Растлумачце свой выбар пісьмова.*

- 1) (аленя)вод, ваен(камат), генерал(маёр), авія(білет);
- 2) контр(агент), экс(чэмпіён), унтэр(афіцэр), штабс(капітан);
- 3) сарві(галава), перакаці(поле), бульба(капалка), гром(майстр);
- 4) (вода)праводны, (доўга)трывалы, (інда)еўрапейскі, (прынцыпова)новы;
- 5) (вада)лазны, (інша)моўны, (узаема)абумоўлены, (добра)арганізаваны;
- 6) (літаратурна)мастацкі, (народна)дэмакратычны, (мала)прыкметны, (горка)салёны;

7) (паравоза)вагонарамонтны, (доўга)чаканы, (блакітна)шэры, (коне)гадоўчы;

8) 60, 125, 200, 500;

9) у(двая), у(дзвюх), на(двое), па(трэцяе);

10) у(версе), у(пару), з(вечара), у(ранку).

3. *Складзіце і запішыце сказы з прапанаванымі парамі слоў. Растлумачце правапіс вялікай і малой літар.*

Баба Яга – баба-яга, Буцэфал – буцэфал, Атлант – атлант, Фурыя – фурыя, Пярун – пярун, Тыхан – тыхан.

Тэма: “**3 гісторыі беларускай арфаграфіі**” (лекцыя)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Письмова адкажыце на пытанні:

- Якія этапы вылучаюць у развіцці беларускай арфаграфіі? У чым сутнасць гэтых этапаў?
- Якую ролю адыграла “Беларуская граматыка для школ” Б.Тарашкевіча ў замацаванні і ўсталяванні адзіных нормаў беларускай літаратурнай мовы?
- Якія падзеі ў гісторыі беларускай арфаграфіі звязаны з гадамі: 1926, 1933, 1957, 1959, 2008?

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Зрабіце храналагічны малюнак асноўных этапаў развіцця беларускай арфаграфіі, адзначце на ім асноўныя падзеі.
2. Назавіце ўсе дакументы, у якіх былі занатаваны змены ў правілах беларускай арфаграфіі.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Параўнайце, як мяняліся арфаграфічныя нормы на розных этапах беларускай арфаграфіі. Запоўніце адпаведную табліцу:

	Граматыка Б.Тарашкевіча	Правілы 1933 г.	Правілы 1959 г.	Правілы 2008 г.
Аканне і яканне				
Перадача мяккасці зыхных				
Дзеканне і цеканне				
Правіліс запозычаных слоў				

Тэма “**3 гісторыі беларускай лексікаграфіі**” (практычныя)

Літаратура:

1. Сучасная беларуская мова: вучэб.дапам. /Л.М. Грыгор'ева [і інш].; пад агул. рэд. Л.М.Грыгор'евай. – 3-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 621 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / пад рэд. А.Я.Міхневіча. – Мінск: БелЭС, 1994. – 665 с.

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Растлумачце значэнне тэрмінаў: **лексікаграфія, глосы, слоўнікавы арыткул.**
2. Запішыце, якія лексікаграфічныя працы звязаны з імёнамі Лаўрэнція Зізання, Памвы Бярынды, І.Насовіча, братаў Гарэцкіх, М.Байкова і С.Некрашэвіча, В.Ластоўскага.

3. Назавіце найбольш значныя лексікаграфічныя працы XX ст. у беларускім мовазнаўстве.

4. Прыведзіце па 5 прыкладаў энцыклапедычных і лінгвістычных слоўнікаў.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Складзіце табліцу тэрмінаў па тэме “З гісторыі беларускай лексікаграфіі”.

2. Графічна пакажыце храналогію з’яўлення беларускіх лексікаграфічных прац.

3. Выпішыце слоўнікавыя артыкулы з загаловачным словам **мова** з энцыклапедыі, перакладнога, тлумачальнага і тэрміналагічнага слоўніка. Параўнайце будову слоўнікавага артыкула.

Літаратура: 1) Беларуская мова: Энцыклапедыя / пад рэд.

А.Я.Міхневіча. – Мінск: БелЭС, 1994. – 665 с. 2) Руска-беларускі слоўнік: у 3-х тамах, пад рэд. Я.Коласа, К.Крапівы, П.Глебкі. Мн., 1993. 3) Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. Мн., 1977-1984. 4) Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У.Сцяцко, М.Ф.Гуліцкі, Л.А.Антанюк. – Мінск: Вышэйшая школа, 1990. – 220 с.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Складзіце схему адказу на тэму “З гісторыі беларускай лексікаграфіі”.

2. На аснове аналізу слоўнікавага артыкула з загаловачным словам **літара** запоўніце табліцу:

тып слоўніка	будова слоўнікавага артыкула

Тэма: “Афіксы. Словаўтваральныя і формаўтваральныя афіксы. Постфікс. Разнавіднасці афіксацыі” (лекцыя)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Запішыце азначэнне тэрмінаў: **афіксы, словаўтваральныя афіксы, формаўтваральныя афіксы, прэфікс, суфікс, інтэрфікс, постфікс**. Падбярыце 2-3 сказы для ілюстрацыі тэарэтычнага матэрыялу.

2. Запоўніце табліцу і падбярыце свае прыклады для ілюстрацыі:

віды афіксацыі	сутнасць спосабу	прыклады
прыставачны		
суфіксальны		
прыставачна-суфіксальны		
постфіксальны		
прыставачна-постфіксальны		
суфіксальна-постфіксальны		
прыставачна-суфіксальна-постфіксальны		
бяссуфіксны		

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. Стварыце сістэму тэрмінаў па тэме “Афіксы. Афіксацыя”, пакажыце іерархічныя адносіны ў гэтай сістэме.

2. Падбярыце тэкст мастацкай літаратуры (100 слоў) для ілюстрацыі прыкладаў.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Распрацуйце схему адказу па тэме “Афіксы. Афіксацыя”.

2. Падбярыце тэксты мастацкага і навуковага стыляў (па 100 слоў) для ілюстрацыі схемы.

Тэма: “**Катэгорыя склону назоўніка**” (практычныя заняткі)

Літаратура:

1. Сучасная беларуская мова: вучэб.дапам. /Л.М. Грыгор'ева [і інш].; пад агул. рэд. Л.М.Грыгор'евай. – 3-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 621 с.

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Запоўніце табліцу па ўзоры. Выкарыстайце для прыкладаў тэкст варыянта 1 практыкавання 39 на с. 113 дапаможніка Сучасная беларуская мова. Зборнік практыкаванняў: вучэб. дапаможнік / Л.М.Грыгор'ева, Г.Ф.Андарала. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010:

склон	значэнне	прыклад
назоўны	значэнне суб'екта, утваральніка дзеяння	чалавек, стол
родны		

2. Знадзіце ў сказах назоўнікі роднага, давальнага і вінавальнага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце? Якія склонавыя формы ўжываюцца з прыназоўнікамі? Якую ролю выконваюць прыназоўнікі?

Запавет настаўніка – шанаваць памяць людзей – стаў высакародным звычаем школы (В.Вітка). Гляньце вы, гляньце на наша багацце, гляньце на поле і на сенажаці, гляньце, паслухайце ўвесну і ўлетку – пераклікаюцца кветкі (П.Броўка). Шлю падзяку вёснам і сябрам, жытнім копам на шырокім полі (А.Куляшоў).

3. Знайдзіце ў сказах назоўнікі творнага і меснага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце?

Вельмі люблю перасоўвацца па планеце – хадзіць па палявых ды лясных дарогах, палваць па рэках, азёрах, па моры, лятаць над гарамі, над хмарамі, над граніцамі дзяржаў (Я. Брыль). Што такое ўсё золата свету перад простаю людскою цеплынёй? (У. Караткевіч). Калі слязы не знала вока, цаны не ведаеш слязам (П. Броўка).

4. Знайдзіце ў сказах назоўнікі клічнага склону. Выпішыце іх. Вызначце род гэтых назоўнікаў.

Углядайся, мой сыне, пільней углядайся ў святыя абрысы бацькоўскай зямлі (Н.Гілевіч). І будзе, дружа, у доме шчасце, пакуль ёсць добры свет сяброў (М. Калачынскі).

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

1. На аснове тэксту варыянта 2 практыкавання 39 на с. 113 дапаможніка Сучасная беларуская мова. Зборнік практыкаванняў: вучэб. дапаможнік / Л.М.Грыгор'ева, Г.Ф.Андарала. (Мінск: Вышэйшая школа, 2010) складзіце табліцу значэння склонаў назоўніка.

2. Знадзіце ў сказах назоўнікі роднага, давальнага і вінавальнага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце? Якія склонавыя формы ўжываюцца з прыназоўнікамі? Якую ролю выконваюць прыназоўнікі?

Зноў, родны інтэрнат, да позняй ночы струменіцца святло з тваіх акон – так свецяцца ад шчасця ў бацькі вочы, калі сыноў сваіх сустрэне ён (Р. Барадулін). Навучы любіць зіму, шчыглоў, сініц і слухаць, як над светам днём пагоднім звініць сасна (В.Вітка). Зусім не спалася бацьку ў гэтую ноч (І. Шамякін).

3. Знайдзіце ў сказах назоўнікі творнага і меснага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце?

На карце вялікага свету цябе пазнаём здаля, нават з другой планеты, матчына наша зямля (В. Вітка). Мая душа – яна не спіць, зялёным полымем шугае, чырвоным полымем гарыць (П. Броўка). Дажджом, і небам, і ветрам навальнічным заўсёды пахне хлеб наш, цудоўны хлеб пшанічны (М. Калачынскі)

4. Знайдзіце ў сказах назоўнікі клічнага склону. Выпішыце іх. Вызначце род гэтых назоўнікаў.

Добра знаю, што ўсёй душой любіць цябе, мой краю, мяне з маленства навучыла матчына песня (К. Кірыенка). Ты ляці, ляці, саколе, здабываць радзіме волю, у бой ляці, казака (К. Буйло).

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Запоўніце табліцу па ўзоры. Дапоўніце яе ўласна знойдзенымі прыкладмі з твораў мастацкай літаратуры (аўтара і назву твора ўказаць абавязкова):

склон	значэнне	прыклад
назоўны	значэнне суб'екта, утваральніка дзеяння	чалавек, стол
родны		

2. Знадзіце ў сказах назоўнікі роднага, давальнага і вінавальнага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце? Якія склонавыя формы ўжываюцца з прыназоўнікамі? Якую ролю выконваюць прыназоўнікі?

Кожны чалавек у некім пакідае ўспамін пра сябе. Хто быў знаёмы, хто блізкі, хто любы – кожнага ў свет павяла свая дарога. Як жа не хочацца думаць, што ў чыёй-небудзь памяці мог ты пакінуць горкі след (Я. Скрыган). З бароў, з дуброў, з крыніц, лугоў, дзе трыснягі, дзе асака, – цячэ рака. Цячэ рака праз шум травы, праз паплавы між палёў і мурагоў – як ланцужок, як паясок (П. Броўка). Ён даў мне службовае машыны прыехаць сюды, у вёску... (Я. Брыль).

3. Знайдзіце ў сказах назоўнікі творнага і меснага склону. Выпішыце іх. Якія значэнні яны маюць у кантэксце?

Нашых землякоў мы пазнаём не толькі па прозвішчах. У звычаях і абліччах ёсць нешта знаёмае, і дзе б ні жыў беларус, у яго гаворцы заўсёды чуецца вымаўленне і мелодыка яго народа (С. Грахоўскі). Кожны памятае прачытаную ў юнацтве першую кнігу (Я. Скрыган). У кроплі расы зіхаціць сонца, у магічным крышталі слова – ключ, якім можна адамкнуць скарбніцу мовы народа (В. Вітка).

4. *Знайдзіце ў сказах назоўнікі клічнага склону. Выпішыце іх. Выведзіце род гэтых назоўнікаў.*

Гэй ты, братка Новы годзе, што з сабою нам нясеш (Цётка). Ну заходзь, заходзь, малойча! (Я. Колас).

Тэма: “Словаўтварэнне назоўнікаў. Правапіс суфіксаў назоўнікаў. Правапіс складаных назоўнікаў” (практычныя заняткі)

Літаратура:

1. Сучасная беларуская мова: вучэб.дапам. /Л.М. Грыгор'ева [і інш].; пад агул. рэд. Л.М.Грыгор'евай. – 3-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010. – 621 с.

2. Азарка, В.У. Беларуская мова: аналіз моўных адзінак: дапаможнік / В.У.Азарка, А.С.Васілеўская. – Мінск: БДПУ, 2011. – 116 с.

Заданне 1. Зрабіце словаўтваральны разбор выдзеленых назоўнікаў.

1) Перасохла **рэчышча**, дзе крыніца бегла. Дзе стаяла **печышча** – учарнела цэгла (В.Вітка). 2) За полем – **Заполле**, за лугам – Залужжа, а потым Залессе, а потым – **Загор'е** (А.Вялюгін). 3) Толькі рух – **наварот** душы, думка, **з'ява** – дае твору паўнату (Я.Скрыган). 4) Улады паставілі задачу зрабіць **мікрараён** найпрыгажэйшым у горадзе. 5) Паглядзі на жаўталісты сад. Вунь ідзе між яблынь **лістапад** (В.Вітка).

Заданне 2. Прачытайце сказы з твораў А.Васілевіч, выпішыце назоўнікі, утвораныя марфалагічна-сінтаксічным спосабам (спосабам пераходу адной часціны мовы ў другую), вызначце іх граматычныя катэгорыі.

1) Пад вечар, на захадзе сонца, ідзе вёска – ад старога да малаго – у поле славіць Юр'я. 2) У Корбутавых “чыстая хата” прасторная і светлая. 3) Маці і Саша не паспяваюць адказаць на ўсе гэтыя “а што” і “а ці..”. 4) І гэта “нічога” вымаўлена было так горка і пакутліва, што пакінулі жаць і Саша з Нінай. 5) Ганька – самае малое і самае няўдалае са свае кампаніі – не адстае ні на крок. 6) Ганька чуе гэту гутарку дарослых, і сэрца яе раптам захлынаецца ад жалю, ад слёз. 7) Старэйшыя па ўтаптанай цераз Кляпчанскае балота сцежцы ідуць першымі. 8) Сват – у яго на бліскучай камізэльцы белы вышываны ручнік – вядзе маладога ў хату да маладой. 9) У дзядзькі Мікалая з гэтым лікбезам дык зусім не засталося ў хаце “нявучаных”: пайшлі яшчэ і Ціма з Волькай-кулачкай вучыцца. 10) “Устрымлівацца” пасля ўсіх гэтых “за” і “супраць” больш ужо ніхто не адважваўся.

Заданне 3. Спішыце, устаўце прапушчаныя літары. Растлумачце правапіс.

Зага...чык, сусе...тва, абарон...ц, агародн...к, старасве...чына, аб'ез...чык, брыльян...шчык, парахо...тва, пта...тва, мартэн...чык, закут...к, нян...ка, кніж...чка, твар...к, набыт...к, узгор...к, чарэшан...ка, закла...чык, юна...тва, аген...тва, нож...к, Ман...чка, руч...чка, аген...чык, яблын...ка, пехацін...ц, ветр...к, Беласто...чына, студэн...тва, тавары...тва, абісін...ц, зароб...к, карэн...чык, рэчан...ка, гаспадын...ка, Наташ...чка, хлопч...к, малатабо...ц, маста...тва, абво...чык, абліцоў...чык, яраслав...ц, Брэс...чына, галован...ка, рамен...чык, Ван...чка, струмен...чык, абклей...чык, абкла...ык, прыбыт...к, лясні...тва, настаўні...тва, прасн...чка, дождж...к.

Заданне 4. Спішыце слова, раскрываючы дужкі. Растлумачце правапіс.

(Авія)кампанія, (перакаці)поле, (вей)вецер, (жук)дывасек, (максі)мода, (мікра)схема, (Мамін)Сібірак, (паў)краіны, (птушка)гадоўля, (лёгка)паранены, (паў)Францыі, (хлеба)пякарня, (паў)метра, (віцэ)консул, (асістэнт)стажор, (бія)паліва, (энерга)сістэма, (стоп)сігнал, (баба)яга, (сама)павага, (дуб)волат, (мангола)татары, (жар)птушка, (шасці)граннік, (фота)копія, (мастак)пейзажыст, (экс)чэмпіён, Анарэ(дэ)Бальзак, Бялыніцкі(Біруля), (газ)пром, (ваенна)служачы.

Заданне 5. Зрабіце марфалагічны разбор выдзеленых назоўнікаў.

У лясх пачыналася **Беларусь**. Усё даваў лес: дрэва для хат, лучыну для цёмнай ночы, драўнінны **вугаль**, смалу, шкіпінар, кару, мох, грыбы, ягады, арэхі. А яшчэ даваў **цішыню**, птушыную песню, пах веснавой кветкі, закаханы рык **аленя**, мудрую мітусню мурашоў, танец матылькоў і сонечных промняў, **празрыстасць** і сіняву буркатлівых крыніц. А яшчэ даваў прытулак для **пакрыўджаных** і няскораных, для змагароў і мсціўцаў (Л.Дайнека).

Кіруемая самастойная праца 2 курс

Тэма I: Словаўтварэнне прыметнікаў. Афіксацыя. Утварэнне складаных прыметнікаў, іх правапіс. Напісанне не (ня) з прыметнікамі. (практычныя заняткі)

Заданне 1

У прыведзеных словах абазначце словаўтваральныя афіксы:

Беларускі, палескі, прускі, данбаскі, каўказскі, французскі, кіргізскі, грамадскі, гарадскі, заводскі, суседскі, людскі, слаўгарадскі, лідскі, савецкі, турысцкі, студэнцкі, інстытуцкі, салдацкі, фашысцкі, брацкі, купецкі, шавецкі, кузнецкі, парыжскі, белавежскі, нясвіжскі, ткацкі, пухавіцкі, асіповіцкі, ушацкі, смалявіцкі, баранавіцкі, таварыскі, добрышскі, латышскі, волжскі, рыжскі, пражскі, чыкагскі, выбаргскі, катангскі, брандэнбургскі, латарынгскі, мастацкі, рыбацкі, красавіцкі, сакавіцкі, настаўніцкі, беластоцкі, калмыцкі, турэцкі, таджыкскі, узбекскі, мазамбікскі, н'ю-йоркскі, бангкокскі, чэшскі, цюрыхскі, казахскі, дзённы, туманны, каменны, асенні, бясцэнны, ваенны, бяссонны, страшэнны, вогненны, задуменны, сцюдзёны, юны, драўляны, алавяны, шкляны, сярэбраны, імянны, безымянны, племянны, цемянны, палымяны, восеньскі, снежаньскі, ліпеньскі, жнівеньскі, студзеньскі, любанскі, астраханскі, смаргонскі, разанскі, хатынскі, казанскі,

чэрвеньскі (раён), конскі, Васеў, Колеў, Міхасеў, Сцёпкаў, Валодзькаў, матчын, Аленчын, Верчын, баластны, фарпостны, кампостны, кантрастны, вёрстны.

Заданне 2

Размяркуйце складаныя прыметнікі на трох групах:

а) злітнае напісанне; б) паўзлітнае напісанне, в) раздзельнае напісанне:

(Нава)полацкі, (Нова)расійскі, (Салі)горскі, (авія)мадэльны, (вода)праводны, (народна)гаспадарчы, (агульна)народны, (чарна)морскі, (права)бярэжны, (селька)гаспадарчы, (двух)павярховы, (трох)гадовы, (трэця)класны, (інша)моўны, (вечна)зьялены, (высока)кваліфікаваны, (вузка)месніцкі, (шчыра)паважаны, (дзіка)рослы, (супраць)леглы, (мала)населены, (доўга)трывалы, (глыбока)паважаны, (шчыра)сказанае (слова), (грамадска)карысная (праца), (навукова)абгрунтаваны (план), (прафесійна)падрыхтаваны, (дызель)маторны, (сацыял)дэмакратычны, (буда)кашалёўскі, (давид)гарадоцкі, (улан)батарскі, (масква)рэцкі, (беларуска)рускі слоўнік, (беспрацэнтна)выйгрышная пазыка, (гісторыка)філалагічны факультэт, (грамадска)палітычная дзейнасць, (рабоча)сялянскі ўрад, (светла)блакітны, (цёмна)зьялены, (ярка)жоўты, (чырвона)карычневы, (горка)салёны, (кісла)салодкі, (чырвона)малінавы, (малочна)белы, (Усходне)Казахстанская вобласць, (Паўднёва)Афрыканская Рэспубліка, (Заходне)Сібірская нізіна, (Паўночна)Ціхаакееанскае цячэнне, (паўночна)заходні, (паўднёва)заходні, (палітыка)масавы, (літаратурна)мастацкі, (народна)дэмакратычны.

Заданне 3

У якіх выпадках часціца не (ня) пішацца з прыметнікамі злітна, а ў якіх асобна? Прыведзіце адпаведныя прыклады са словамі:

(Не) ветлівы, (не) здатны, (не) прыгодны, (не) высокі, (не) надзейны, (не) ухільны.

Тэма II: Сінтаксічная сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі. Асаблівасці ўжывання лічэбнікаў з назоўнікамі ў беларускай мове ў параўнанні з рускай мовай. (практычныя заняткі)

Заданне 1

З якімі лексіка-граматычнымі разрадамі слоў могуць спалучацца колькасныя і парадкавыя лічэбнікі? Прасачыце іх спалучальныя магчымасці на прыкладах ужывання слоў: *два сталы, пяць дрэў, тры сяброў, першы ўрок, прыйшоў першым, трэці ў рэспубліцы, чацвёрты ад вугла, адна дзявятая частка, даражэй удвая.*

Заданне 2

Якую склонавую форму набываюць назоўнікі ў складзе адпаведных колькасна-іменных спалучэнняў з лічэбнікамі *два, тры, чатыры* і лічэбнікамі *ад пяці і далей*? Ці літаратурнымі з'яўляюцца формы тыпу *два стага, тры вядра*? У якой склонавай форме дапускаюцца азначэнні да колькасна-іменных спалучэнняў з лічэбнікамі *два, тры, чатыры*?

Заданне 3

Ці адпавядаюць літаратурнай норме схлонавыя формы азначэнняў пры колькасна-іменных спалучэннях у прыкладах: *дзе тонкіх галінкі, два высокіх дрэўцы, тры маладых клёнікі, чатыры белых бярозкі?* Як правільна: *дзе трэція ці дзве трэціх (пяску), тры чацвёртыя ці тры чацвёртых (вады)?*

Заданне 4

Вызначце семантычныя групы назоўнікаў, з якімі ўступаюць у сувязь зборныя лічэбнікі: *двое ягнят, трое парасят, двое мужчын, трое байцоў, пяцёра раненых, трое дзварэй, пяцёра сутак, двое нажніц.*

Тэма IV: Словаўтварэнне дзеясловаў. Афiксацыя. Правапіс суфіксаў дзеясловаў. (практычныя заняткі)

Заданне 1

Зрабіце пераклад дзеясловаў суфіксальнага ўтварэння: *расказываць, стенографіраваць, фарміраваць, фармуляваць, маршыраваць, пазіраваць, похрамываць, патруліраваць, акупіраваць, потресківаць, пікіраваць, пілотіраваць, планіраваць, прогнозіраваць, разнашываць, рэставіраваць, саботіраваць, сімуляваць, канструіраваць, успакаіваць, настраіваць, осваіваць, напавяляць, закапываць, ацэніваць, упрашываць, загоражываць.*

Заданне 2

Выпішыце дзеясловы, утвораныя: а) суфіксальным; б) прэфіксальным; в) прэфіксальна-суфіксальным; г) прыставачна-постфіксальным спосабамі. У дзеясловах абазначце ўтваральную аснову і словаўтваральны фармат.

Зляжання, грукаць, несціся, папаездзіць, перасаліць, раздацца, аб'есціся, налепліваць, ажывіць, адазваць, пракашляцца, меніаць, выкупаць, паглыбіць, пячыся, ухітрыцца, мроіць, падкарміць, абяздолец, вітацца, удумацца, дваіць, разагрэць, узбушавацца, хмялец, дазваніцца, аступіцца, бялецца, абядніць, налічыць, прыцягнецца, недаспаць, злюбіцца, красціся, выпраміць, гаспадарнічаць, выкаць, дэмабілізаваць, займацца, набліскаваць, мініраваць, абмыліць, адкаркаваць, прыдрамнуць, нукаць, раздумваць, стукацца, раскрыцца, горкнуць, рыцца, нагаравацца, будавацца.

Заданне 3

Ад прыведзеных слоў утварыце дзеясловы прэфіксальна-суфіксальным спосабам. Запішыце іх, абазначце словаўтваральныя прыстаўкі і суфіксы:

Доля, знак, новы, жывы, сіні, стукаць, танцаваць, ляпіць, гаварыць, драмаць, калыхаць.

**Кіруемая самастойная работа студэнтаў 3 курса:
6 гадзін лекцыйных і 6 гадзін практычных заняткаў.**

Лекцыйныя заняткі:

Тэма №1: “Ступені параўнання і формы суб’ектыўнай ацэнкі якасных прыслоўяў” (2 гадзіны)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі, у якім асвятліце наступныя пытанні: 1. Якія прыслоўі маюць вышэйшую і найвышэйшую ступені параўнання? 2. Як утвараюцца простая і складаная формы вышэйшай ступені параўнання? 3. Як утвараюцца простая і складаная формы найвышэйшай ступені параўнання? 4. У якой форме ставіцца залежнае слова пры формах вышэйшай і найвышэйшай ступеней параўнання? 5. Як утвараюцца формы са значэннем суб’ектыўнай ацэнкі ці меры якасці?

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі і падбярыце сістэму практыкаванняў, якія б асвятлялі асноўныя пытанні тэмы.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі і самастойна распрацуйце сістэму практыкаванняў па асноўных пытаннях тэмы.

Тэма №2: “Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу” (2 гадзіны)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі, у якім асвятліце наступныя пытанні: 1. Якія сказы называюцца намінатыўнымі? 2. Якое значэнне маюць намінатыўныя сказы і пры дапамозе якіх форм выражаецца галоўны член сказа? 3. Дзе выкарыстоўваюцца намінатыўныя сказы? 4. Як адрозніць намінатыўныя сказы ад сказаў з “назоўным уяўленням”? 5. Як адрозніць намінатыўныя сказы ад вакатыўных і генітыўных?

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі. Выпішыце з твораў мастацкай літаратуры па пяць намінатыўных, вакатыўных, генітыўных сказаў. Вызначце семантыку сказаў і назавіце формы выражэння галоўнага члена намінатыўных сказаў.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі і самастойна распрацуйце сістэму практыкаванняў па асноўных пытаннях тэмы.

Тэма №3: “Парадак слоў у простым сказе. Прамы і адваротны парадак. Інверсія, яе роля “ (2 гадзіны).

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі, у якім асвятліце наступныя пытанні: 1. Які парадак слоў называюць прамым і які адваротным ? 2. Чаму ў беларускай мове, дзе сувязь слоў у сказе ажыццяўляецца пры дапамозе канчаткаў, існуе патрэба пэўнага парадку слоў? 3. Якія задачы вырашае ў беларускім сінтаксісе парадак слоў? Назавіце яго асноўныя функцыі.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі. Спішыце сказы. Падкрэсліце галоўныя члены. Адзначце прамы ці адваротны парадак слоў у сказах і адкажыце, чым абумоўлены такія парадак?

1. Засмуцілася, зажурылася даль шырокая, неаглядная. (К-) 2. Спачыць ідзе дзянёк вясновы, хорошы, сонечны дзянёк. (Дзер.) 3. Заснулі ціхіх бярозы ўночы пад акном. (Астр.) 4. Раніца. Неба чыстае, высокае. (М.Г.) 5. Хатынь, Курган Славы – наша горкая гордасць (Бач.) 6. На гай, на поле і на хаты спаўзае ночы лёгкі цень. (М.Ч.) 7. Ціхі, марозлівы вечар. (Б.) 8. Зноў засвяцілася ракета, і хвіліны тры не змаўкалі аўтаматныя чэргі. (В.Б.) 9. Палеская нізіна – рэзервуар вільгаці для ўсёй Беларусі. (В.В.) 10. Любіць – значыць змагацца за лепшае заўтра (П.)

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтуйце канспект лекцыі. Прачытайце тэксты. Прааналізуйце парадак слоў. Зрабіце вывады, які парадак – прамы ці адваротны – пераважае ў тэкстах і як гэта ўплывае на стылістычнае гучанне тэкстаў.

1. Чорная хмара сунецца памаленьку, ахінае ўвесь небакрай на захадзе. Лес, што сіняй палоскай віднеўся на даляглядзе, растае ў гэтым заўчасным змроку. Нібы насоўваецца ноч. Набліжаецца штосьці грознае. Перасталі шапацець бярозы, пацямнела вада ў рэчцы, духата ў паветры зрабілася густая, застылая. І вось гэту анямелую цішыню раз-пораз пачалі калаціць грывоты. Далёкія, цяжкія, яны чуваць мацней і мацней. Часцей бліскае маланка. У яе палахлівым бляску відны контуры хмар, закругленыя і вострыя, як вяршыні гор. Успыхне бліскавіца, асвеціць залацістыя краі воблакаў – і зноў мрок... Праз нейкі час паветра і зямлю ўскалыхне выбух (І.Грамовіч)

2. Беглі дні, і памалу канчалася восень. Пачарнеў лес, скінуўшы на дол апошнія сваё залатое ўбранне, асірацелі голяыя палеткі. З дня ў дзень губляла блакітную празрыстасць неба і, усё часцей хмурнеючы, яно як бы ніжэй апускалася да зямлі. Цьмянасю пакрываліся ўсе яркія шматкаляровыя фарбы асенняй прыроды... Але ўсё яшчэ сярод хмарных здараліся і пагодлівыя дзянькі, калі зямля, здавалася, на поўныя грудзі дыхала цеплынёй, а навокал стаяла такая яснасць, што курлыканне адлётных журавоў чутна было ў небе на многія вёрсты (У. Краўчанка)

Практычныя заняткі:

Тэма №1: “Праваяпіс часціц. Ужыванне часціц НЕ, НІ з рознымі часцінамі мовы” (2 гадзіны).

Пытанні для самакантролю:

1. У якіх выпадках ужываецца часціца **не**, а ў якіх **ні**?
2. Якія часціцы пішуцца са словамі праз злучок, а якія асобна?
3. Калі **не-** (**ня-**) як прыстаўка пішацца разам з усімі часцінамі мовы?
4. У якіх выпадках пішацца разам (як прыстаўка) **ні-** (**ані-**)?

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Спішыце, раскрываючы дужкі. Растворачце правапіс часціц; вызначце формаўтваральныя часціцы і часціцы, якія сталі марфемамі слова

1. Ламаўся лёд, ногі правальваліся на той свет – хоць (бы) на што аперціся... (Стр.) 2. Чаму (сьці) тады, у маладосці, Сушчэня падабаўся Бураву, можа, сваёй наважнасцю, роўнасцю ў адносінах да сяброў і суседзяў. (В.Б.) 3. Але (ж) хіба гэта добрае жыццё, калі адмірае і гіне мова цэлага народа? (Гіл.) 4. Вось каб і сёння хто(небудзь) стаяў побач са мной, я паказаў (бы) яму адну з’яву. (Кул.) 5. Добра ўсё (такі) рабіць людзям прыемнае (Асін.) 6. Быць блазнам, веселіць (абы) каго, якая невясёлая задача! (А.Л.) 7. Так я разважаю, думаю і пакутую ў цішы, як раптам грукатлівая чарга дзе (сь) у першай транзіі абуджае ноч. (В.Б.)

2. Спішыце, устаўляючы замест кропак часціцу **не** або **ні**. Растворачце значэнне і ўжыванне гэтых часціц.

1. Як ... заўзята кідаў Міканор рыдлёўкай, на дарогу ўсё ж паглядаў – там цягнулася яшчэ купка куранёўцаў. (І.М.) 2. Беларусь, Беларусь, ... канца ... краю. (Б.) 3. Вясной і ўвосень тут нельга было прайсці ... балотам, ...лесам. (Шам.) 4. Сёння пярэцёнкі, кулоны, бранзалеты, пацёркі -- ... што іншае, як язычніцкія перажыткі; продкі карысталіся імі для ахоўвання сябе ад варожых сіл. (К.Т.) 5. З дзедавых слоў выходзіла, што цяпер ... зверу вартага ... засталася ў лесе, ... раба ў вадзе. (І.М.) 6. Памятаю, як сам аўтар ... раз моршчыўся, слухаючы песню. (Віт.) 7. Алесь ... мог ... думаць, што зрабіў правільна. (Каратк.) 8. Хто ... ведае ліпнёвых дзён на вёсцы з іх спёкай і ўборачнымі клопатамі! (Хадк.)

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

1. Спішыце, раскрываючы дужкі. Часціцы **не** (**ня**) пішыце разам ці асобна; растлумачце іх правапіс з рознымі часцінамі мовы.

1. Самая страшная рэч – абыякаваць. Калі з ёй (не) змагацца, яна, як дрыгва, можа загубіць любога чалавека.. (М.Т.) 2. Чарняхоўскі, амаль (не) прыпыняючыся, напросіў, каб падалі матэрыялы, што прыйшлі на яго імя. (І.М.) 3. Люк чарнеў (не) прагляднай цемрай. І раптам адтуль упаў мне ў вочы (не) сцерпна яркі сноп святла. (Каратк.) 4. (Не)дзе (не)далёка ў праліве крэчка, мусібыць асядаючы, тоўсты летні лёд (Я. С.) 5. Часам і мне здаецца, што я, бадай, нават (не)дрэнна ведаю вас, мая зямля і мой народ. (Б.) 6. Мяккаю разораю каля цёмна-зялёнага, аж ліловага жыта Хрысця паднялася на грудок, спынілася на (не)езджанай сцежцы, што бегла на

блізенькія адсюль Прылуцкія хутары. Сіратою сярод поля стаялі нічым (не)абсаджаныя і (не)абгароджаныя Рэпкавы будынкi... (Ад.) 7. Лабановічу рэдка калі траплялася бачыць такое мноства баравікоў на зусім (не)вялічкай лапінцы. (К-с).

2. Спішыце сказы, раскрываючы дужкі і даючы тлумачэнне правапісу гэтых слоў. Выпішыце часціцы і выканайце іх марфалагічны разбор у такім парадку: 1) разрад паводле паходжання; 2) паводле саставу; 3) паводле значэння.

1. Разамлелае сонца (як) быццам застыла ў нерухомай цішыні (І.М.) 2. А мы ўсё ідзём і ідзём, і хадзе нашай, здаецца, ніколі(не) будзе канца...(Сач.) 3. Урэшце Раман(не) стрываў і пры першай (жа) нагодзе паслаў у леснічоўку Мікітку. Хай праведае дзядзьку ды бацьку пра ўсё раскажа (Сач.) 4. Па той бок бярэзін, каля помніка,(як) бы ўспыхнулі старыя сосны. (Парх.) 5. Лета – гэта яшчэ і пах свежай, падварушанай зямлі. (Я.С.) 6. Ці гэта была звычайная бяссонніца, што часам бывае ў старых, ці, можа, сэрца прадчувала нейкую бяду? (Краўч.). 7. (Ні)далеч, (ні)час (не)заслоняць мне родных берагоў (К-с).

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Спішыце, раскрываючы дужкі. Часціцы не (ня) пішыце разам ці асобна; растлумачце іх правапіс з рознымі часціцамі мовы.

1. Чарняхоўскі, амаль (не) прыпыняючыся, папрасіў, каб падалі матэрыялы, што прыйшлі на яго імя. (І.М.) 3. Люк чарнеў (не) прагляднай цемрай. І раптам адтуль упаў мне ў вочы (не) сцёрпна яркі сноп святла. (Каратк.) 4. (Не)дзе (не)далёка ў праліве крэчка, мусібыць асядаючы, тоўсты летні лёд (Я. С.) 5. Часам і мне здаецца, што я, бадай, нават (не)дрэнна ведаю вас, мая зямля і мой народ. (Б.) 6. Мяккаю разораю каля цёмна-зялёнага, аж ліловага жыта Хрысця паднялася на грудок, спынілася на (не)езджанай сцежцы, што бегла на блізенькія адсюль Прылуцкія хутары. Сіратою сярод поля стаялі нічым (не)абсаджаныя і (не)абгароджаныя Рэпкавы будынкi... (Ад.) 7. Лабановічу рэдка калі траплялася бачыць такое мноства баравікоў на зусім (не)вялічкай лапінцы. (К-с). 8. (Не) па-летняму выглядала неба, па-іншаму шумелі дрэвы.(С.А.) 9. На світанні Ягашын (не)далічыў чатырох чалавек. (Шам.) 10. Жыта было (ні)кчэмнае, малаціць яго – адна пакута. (І.М.)

2. Укажыце словы, якія з часціцай не пішуцца заўсёды асобна:

1. (Не)вясёлы, (не)дагледжаны, (не)варта, (не)дужа; 2. (Не)быў, (не)далёка, (не)супраць, (не)складаны; 3. (Не) заслужаны, (не)матчын, (не)толькі, (не)цярэплівы; 4. (Не)зусім, (не)слухаючы, (не)цікава, (не)шчаслівы; 5. (Не)раз, (не)скошан, (не)па-мойму, (не)да смеху; 6. (Не)горшы, (не)жоўты, (не)ядавіты, (не)кожны.

Тэма №2: “Каардынацыя выказніка з дзейнікам. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам (2 гадзіны)”

Пытанні для самакантролю:

1. У чым выражаецца каардынацыя выказніка з дзейнікам?
2. Назавіце найбольш тыповыя асаблівасці каардынацыі дзеяслоўнага выказніка з дзейнікам.
3. Якія найбольш тыповыя асаблівасці каардынацыі іменнага выказніка з дзейнікам?
4. Калі ставіцца працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам?
5. Калі працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам не ставіцца?

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

1. Спішыце сказы, пастаўце выказнікі, што ў дужках, у форме прошлага часу адзіночнага ці множнага ліку.

1. Вытокамі, адкуль плыве наша песня, (з’яўляцца) дрымучая пушча, сасновы бор, зялёны гай, шырокае поле (Шырма) 2. Розныя людзі сустракаліся ў маім вандроўніцтве. Шмат хто з іх (стаіць) мне бліжэй і даражэй. (К-с) 3. Гарана (прымаць) гасцей з суседняй Украіны. 4. Лясгас (адзначыць) свой юбілей працоўнымі поспехамі. 5. Пяць (мінуць) заснежаных зім, столькі сама і сонечных летаў. (Гіл.) 6. Шасцёра сыноў знакамітага князя-вешчуна Усяслава Чарадзея (узбагаціць) радаводнае дрэва полацкай дынастыі Рагвалодавічаў іматлікімі атожылкамі (У.А.) 7. Да нядаўняга чвсу на Беларусі (быць) два запаведнікі : Бярэзінскі і Белавежскі. (Каратк.) 8. На канферэнцыі з цікавым дакладам (выступіць) вядомы ўрач Бондарава. 9. Пераважная большасць клінкоўцаў (настанавіць) перайсці ў калгас. (К-с) 10. З гэтымі дзвюма задачамі (звязвацца) цэлы рад другіх задач. (К-с) 11. Чалавек з трыста (стаяць) сярод лугу ў неглыбокай вадзе, мокрая, выматаная, трымалі насілка. (Адам.) 12. Лесам (ехаць) каля трыццаці коннікаў праціўніка. (Грах.) 13. На Юр’еў дзень стала і зусім цёпла, і Сцепаніда з Петраком на старадаўнім звычаі (пайсці) у хлеў. (Б.)

2. Спішыце сказы, пастаўце, дзе трэба, працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам. Вусна растлумачце правілы яго пастаноўкі.

1. Менавіта таму, што я сведка, я лічу, што маю некаторае права расказаць пра нашу рэспубліку вам, дарагія падлеткі. (Каратк.) 2. Паверхня возера Нарач семдзесят цэлых і дзевяць дзясятых квадратных кіламетраў. (Каратк.) 3. Кожная матка не вораг свайго дзіцятка (Прык.) 4. Дзетак узгадаваць не грыбкоў назбіраць (Прык.) 5. І Аўгіня шусь з засады, не яна – дасць вожаг рады (К-с). 6. Дрэва загадкавае і мудрае. (І.Н.) 7. Адвечнае дрэва дуб! (Шам.) 8. Мэта песні будзіць і ўзбагачаць духоўнае жыццё чалавека, падымаць ягоны настрой і гэтым самым павялічваць у ім маральныя і фізічныя сілы, трываласць у жыццёвай барацьбе (Шырма) 9. Зубр дужа цікавы звер (Каратк.) 10. Схіліўся дзядзька наш на дрэўцы і мімавольна хоп на сук! (К-с) 11. Грыбкі нібы капуткі. Нар. тв.) 12. Ляжыць луна ў аправе. Здаецца, луна як луна. (С.А.) 13. Пяць гадоў немалы тэрмін (А.Ч.) 14. Цемра хоць вока выкалі (Ракіт.) 15. У свеце жыць дабро тварыць. (Прык.) 16. На Беларусі пчолы як гусі (Нар. тв.).

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

1. Спішыце сказы, каардынруючы выказнік з дзейнікам. Растлумачце, чаму ў адных сказах выказнік ужываецца ў адзіночным ліку, а ў другіх – у множным.

1. Шаснаццаць страшных нясцерпных гадоў штогадзінным болей адмерал... свой лік у матчыным сэрцы. (В.Б.) 2. Група мужчын прысел... ля стога (Б.) 3. Шмат хат прытуліл...ся да сцяны лесу. (К.Ч.) 4. З гэтымі дзвюма задачамі звязвал...ся цэлы рад другіх задач. (К-с) 5. Чалавек з трыста стаял... сярод луку ў неглыбокай вадзе, мокрая, выматаная, трымалі насілка. (Адам.) 6. Лесам ехал... каля трыццаці коннікаў праціўніка. (Грах.) 7. На канферэнцыі з цікавым дакладам выступі... вядомы ўрач Бондарава. 8. У вагоне ніхто з пасажыраў яшчэ не спа... (П.) 9. Пяцёра дзяцей стаял... побач. (Б.) 10. Гарана прыма... гасцей з суседняй Украіны.

2. Спішыце сказы, пастаўце, дзе трэба, працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам. Вусна растлумачце правілы яго пастаноўкі.

1. Кожная матка не вораг свайго дзіцятка (Прык.) 2. Дзетак уздаваць не грыбкоў назбіраць (Прык.) 3. І Аўгіня шуць з засады, не яна – дасць вожга рады (К-с). 4. Дрэва загадкавае і мудрае. (І.Н.) 5. Адвечнае дрэва дуб! (Шам.) 6. Мэта песні будзіць і ўзбагачаць духоўнае жыццё чалавека, падываць ягоны настрой і гэтым самым павялічваць у ім маральныя і фізічныя сілы, трываласць у жыццёвай барацьбе (Шырма) 7. Зубр дужа цікавы звер (Каратк.) 8. Схіліўся дзядзька наш на дрэўцы і мімавольна хоп на сук! (К-с) 9. Грыбкі нібы капыткі. Нар. тв.) 10. Ляжыць лупа ў аправе. Здаецца, лупа як лупа. (С.А.) 11. Пяць гадоў немалы тэрмін (А.Ч.) 12. Цемра хоць вока выкалі (Ракіт.) 13. У свеце жыць дабро тварыць. (Прык.) 14. На Беларусі пчолы як гусі (Нар.тв.).

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

1. Адзначце пісьмова граматычныя формы каардынацыі дзейніка і выказніка.

1. Ля ганка стаялі і курылі двое няголеных у рабочым адзенні дзядзькоў. (В.Б.) 2. Мы з Алесем апынуліся ў Слуцку. (Я.С.) 3. Нёман быў спакойны, велічны і магутны. (І.Г.) 4. У школы прыйшло тады шмат юнакоў і дзяўчат. (Грах.) 5. Нехта з вяскоўцаў выйшаў нам насустрач. (Ад.) 5. Гэтыя трое гаварылі не па-тутэйшаму. (Ад.) 6. Ля кожнага камля стаяла трое, а ля верхавіны – двое. (Пестр.) 7. На канферэнцыі з цікавым дакладам выступіла вядомы ўрач Бондарава. 8. У вагоне ніхто з пасажыраў яшчэ не спаў. (П.) 9. З гэтымі дзвюма задачамі звязваўся цэлы рад другіх задач. (К-с) 10. Шумна прайшлі ля ўзлесся жніўныя два караблі. (Астр.)

2. Адзначце канструкцыю, у якой дзеяслоў можа мець форму толькі множнага ліку:

1. трое рабочых сабрал(а, і)ся; 2. шмат стракоз лётал(а, і); 3. мноства паданняў існу(е, юць); 4. усяго дзве сотні метраў раздзялял(а, і); 5. гора і бяда прымуслі(а, і).

3. З твораў мастацкай літаратуры падбярыце сказы на ўсе выпадкі, калі ставіцца і калі не ставіцца працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам.

Тэма №3: “Акалічнасці, іх віды. Спосабы выражэння акалічнасцей” (2 гадзіны)

Пытанні для самакантролю:

1. Што абазначаюць у сказе акалічнасці?
2. Што абазначаюць і чым выражаюцца акалічнасці кожнай групы па значэнні? Якія акалічнасці абазначаюць розныя абставіны дзеяння, а якія якасныя характарыстыкі дзеяння?
3. Як адрозніць ускоснае дапаўненне ад акалічнасці?
4. Якія прыёмы размежавання дадanych членаў сказа?

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

Спішыце тэкст, падкрэсліце акалічнасці. Вызначце разрад паводле значэння і спосаб іх выражэння.

Уладзіслаў не памятаў, калі гэта пачалося. Спярга далекаватае ад буйных гарадоў, зацішнае возера вабіла яго толькі ўдалай рыбалкай, асабліва добра браліся тут на чарвяка акуні. Ён любіў прыязджаць нанач і, чуйна падрамаўшы якую гадзіну, нацяпочку ўжо быць на нагах, каб атрымаць сваю долю ішчасця і, вяртаючыся адвячоркам да няблізкай шашы, адчуваць за плячыма прыемную важкасць кайстры. Але неяк спакваля, неўпрыкмет для яго, рыбацкая заўзятасць саступіла месца замілаванасці гэтым лясным кутком. Забываючыся на паплавок, ён мог доўга слухаць, як недзе далёка-далёка, на тым, яшчэ ахінутым туманам беразе, ранняя зязюля санліва лічыць нечыя гады.

Тут, ля возера, яго душа нібыта замірала, прагнучы толькі цішыні і прыгажосці. Супакаенне прыходзіла ў сэрца, некуды адплывалі, знікалі клопаты і турботы – ён заставаўся сам-насам з гэтай цішынёй, з гэтай да болю роднай зямлёй.

У. Арлоў.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

Спішыце тэкст. Вызначце стыль тэксту. Дайце яму загаловак. Падкрэсліце акалічнасці, вызначце іх разрад па значэнні і спосаб выражэння. Вызначце ролю выдзеленых акалічнасцей у структуры тэксту.

Млечны шлях рабіўся сівы і распываўся ўгары над усёй вёскай. Кожную ноч падалі зоркі. Зрываліся над самым дваром і ляцелі аж на лес, пакідаючы за сабой жоўценькую вузенькую нітку, нібы хто хуценька шоргаў сярнічкай па чорным ад сажы чалесніку ў печы. Ад іх рабілася відна на небе – у адным месцы і адразу ў другім: круці галавой, пакуль зловіш вачыма...

На лагу, далёка за ракой, на Выганчыку, кожны вечар ляжаў сівы туман. Паяўляўся адразу на захадзе сонца, спачатку ля самай ракі, пасля вышэй, на лагу. Слаўся вузкімі сінімі палосамі, адна на адну, высока над зямлёй, упоравень з платамі.

Калі глядзець з двара на грэблю, можна было ўбачыць, як пад ім ідзе з поля, з Выганчыка, да маста скаціна.

З туманам у вёску за скацінай цягнуўся густы руды пыл ад сухога, збітага нагамі і пацёртага калёсамі на муку торфу. Падымаўся над грэбляй

клубамі, як дым; буры, афарбаваны сонцам, ён доўга вісеў угары, тады пачынаў паўзці ў канцы вёскі на лог – на Белую дарогу (І Пташнікаў)

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) максімальная адзнака – 10 балаў

1. Спішыце сказы, ставячы патрэбныя знакі прыпынку. Вызначце: а) разрад акалічнасцей паводле значэння; б) спосаб выражэння; в) від сувязі.

1. Мікола маўчаў зубы сцяўшы (Ц.). 2. Падлоўчы хадзіў перавальваючыся, і здавалася, што яму вельмі было цяжка падымаць ногі (К-с). 3. Так пастаяўшы і быццам параіўшыся адно з адным ласі рушылі паціху да пашарэлых альпіністаў Сямёнаўскага рова (Кір.). 4. Пачарнела і зламалася не вытрымаўшы цяжару сцяблінка жыта на ўзмежку (Сач.). 5. Вось так во рынешся дзе-небудзь пасярод лугу ці на беразе рэчкі ў шчыкатлівую траву, зарыешся ў яе носам ці падкладзеш рукі пад галаву, будзеш ляжаць доўга не варушаючыся не спрабуючы нават адхінуць травіну, якая казыча ля носа неяк ляніва ўсведамляючы, што на гэты час усё засталася недзе далёка-далёка (Я.С.). 6. Я хацеў абысці вавёрку, каб не спудзіць, але яна ўбачыўшы мяне сама выскачыла з малінніку (Мяж.). 7. Дождж перасціх, але над Дзвіной яшчэ імжэла, а вясёлка не блякла, красавалася ўпрыгожваючы зямлю і неба (Хадк.). 8. Праз пушчу хлопцы прабіраліся ціха і прыслухоўваючыся да гукаў прыроды (Я.М.). 9. Талік не разгубіўся а сабраўшыся з думкамі даў адпор суседу (К-с). 10. Мы пачалі асвойваць новыя кіламетры нават не адпачыўшы як мае быць (Каратк.). 11. Ціха ападала жоўтае лісце і кружачыся ў паветры мякка клалася на зямлю (К-с).

2. Складзіце і запішыце невялікі тэкст-апісанне на тэму “Мой пакой” (“Мая кватэра”), выкарыстаўшы акалічнасці розных разрадаў.

Кіруемая самастойная работа студэнтаў 4 курса

Лекцыйныя заняткі:

Тэма: “Сказы са звароткам” (2 гадзіны)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі, у якім асвятліць наступныя пытанні: 1. Што такое зваротак і якая яго роля ў сказе? 2. Якімі часцінамі мовы можа выражацца зваротак? 3. Якія бываюць звароткі паводле структуры? 4. Якія знакі прыпынку ставяцца пры зваротку? Назавіце правілы пастаноўкі іх.

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі і падабраць сістэму практыкаванняў, якія б асвятлялі асноўныя пытанні тэмы.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі і самастойна распрацаваць сістэму практыкаванняў па асноўных пытаннях тэмы.

Тэма: “Чужая мова і спосабы яе перадачы. Паняцце пунктуацыі. Класіфікацыя знакаў прыпынку” (2 гадзіны)

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі, у якім асвятліць наступныя пытанні: 1. Што такое чужая мова? 2. Што называецца прастай, ускоснай, няўласна-простай мовай? 3. Якія знакі прыпынку ставяцца ў сказах з прастай мовай? 4. Якія ёсць правілы замены прастай мовы ўскоснай? 5. Якія правілы афармлення цытат? 6. Што такое пунктуацыя? 7. Якія функцыі выконваюць знакі прыпынку? 8. Назавіце прынцыпы, на якіх грунтуецца ўжыванне знакаў прыпынку. 9. Што такое выдзяляльныя і раздзяляльныя знакі прыпынку? 10. Калі ставіцца на пісьме коска? двухкроп’е? 11. Калі ўжываецца працяжнік? двухкосе? 12. Калі адбываецца спалучэнне знакаў прыпынку або іх паглыннанне?

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі і падабраць сістэму практыкаванняў, якія б асвятлялі асноўныя пытанні тэмы.

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

На аснове аналізу вучэбна-метадычнай літаратуры падрыхтаваць канспект лекцыі і самастойна распрацаваць сістэму практыкаванняў па асноўных пытаннях тэмы.

Практычныя заняткі:

Тэма: “Сказы з адасобленымі паясняльнымі і далучальнымі канструкцыямі” (2 гадзіны)

Пытанні для самакантролю:

1. Што абазначаюць паясняльныя і далучальныя словаспалучэнні?
2. З якімі словамі і злучнікамі яны ўжываюцца?
3. Пры дапамозе якіх знакаў прыпынку выдзяляецца паясненне і далучэнне?

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

Спішыце, пастаўце, дзе трэба, коскі. Падкрэсліце адасобленыя паясняльныя і далучальныя члены сказа.

1. Цягнік быў змешаны так званы пасажырскі (Лыньк.).
2. Ніякая іншая птушка нават праслаўлены салавей не можа параўнацца ў спевах з лясным жаваранкам (К-с).
3. Вада ў возеры пацямнела і стала нібы гусцейшая асабліва ля супрацьлеглага берага (У. Кр.).
4. Усё іншае ў тым ліку прозвішча і імя ён высвятляў пасля, калі сам пачынаў аглядаць хворага (Шам.).
5. У жніўні а іменна незадоўга да вяселля яны ездзілі да бацькоў Алёнкi ў Мінск (Каратк.).
6. Людскія патокі пераважна моладзь у спяцоўках, кепках, бярэтах, касынках з усіх канцоў кіруюцца да аўтобусных прыпынкаў (Т. Х.).
7. Назаўтра ўсе перагаворшчыкі гэта значыць члены

забастовачнага камітэта былі арыштаваны (П. Пестр.) 8. Жанкі асабліва Міканорава матка накінуліся на Зайчыка: няма чаго вярзці глупства ўсялякае... (Мел.).

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) – максімальная адзнака 8 балаў

Адзначце сказы, у якіх адасобленыя члены сказа не з'яўляюцца далучальнымі ці паясняльнымі.

1. У беларускіх лясах гняздзіца жаўна, або чорны дзяцел (В. В.)
2. Ціхай ранічкай, да сонца, хлопчык выбраўся з двара (Я. К-с).
3. Апрача хаткі ў садзе, бліжэй да Нёмана, на самай ускраіне двара, цягнулася шэрая даўгаватая будыніна (П. Пестр.).
4. Імя Рагвалод... пашырана ў іншых славянскіх народаў, у прыватнасці ў чэхаў (М. Ермал.)
5. У кожнага чалавека, нават самага смелага, ёсць пачуццё страху (В. Б.).
6. Яны нейкі час нічога не бачылі ля сябе, апроч цьмянага снежнага поля (В. Б.).
7. А на пачэсным гэтым месцы садзіўся госць – і то не кожан (К-с).
8. Ад зямлі награваетца наветра, асабліва яго ніжнія слаі (Зв.).
9. З самай раніцы сеяўся дождж, надакучлівы і дробны (Л. Дайн.)

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

Складзіце і запішыце сказы з адасобленымі далучэннямі і паясненнямі, якія ўводзяцца ў сказ пры дапамозе слоў *напрыклад, у тым ліку, у першую чаргу, галоўным чынам, так званы, а іменна, асабліва, да таго ж, а таксама інтанацыйна* (3 сказы).

Тэма: “Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі” (2гадзіны)

Пытанні для самакантролю:

1. У чым адметнасць складаных сказаў з рознымі відамі сувязі? Якія віды сувязі спалучаюцца ў гэтых сказах?
2. Чым вызначаецца пастаноўка знакаў прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі?
3. Якія знакі прыпынку ўжываюцца ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі і калі?
4. Калі не ставіцца коска паміж часткамі складанага сказа з рознымі відамі сувязі?

Узровень 1 (азнаямленне, разуменне) – максімальная адзнака 6 балаў

Спісаць сказы, паставіць знакі прыпынку.

1. Чалавек хацеў каб яго дзеці былі шчаслівейшыя чым ён сам і стараўся накінуць ім як мага больш і таго што стварылі рукі і таго што напачавала душа і ўсё тое што дала яму для карыстання і для душы прырода зямля на якой нарадзіўся і жыў. (Ніл Гілевіч)
2. Пільны позірк у акно за якім мільгае вясковая гразкая дарога незнаёмыя рады стрэх нахіленыя жардзіны з тэлевізійнымі антэнамі статак кароў і ягонае мурзатае маленства якое глядзела на яго сваё будучае з нямым захапленнем усё гэта вядомае і блізкае выціскала слёзы і радасна думалася што ўсё становіцца на сваё месца ўсё вяртаецца на кругі свае. (В. Гігевіч)
3. На пагорку амаль на самым краі раслі нізкія нахіленыя вятрамі бярозкі унізе пад чырвоным

гліністым берагам зялёнай грываю асеў чаромхавы гушчар яшчэ ніжэй ля вады блішчала няроўная паласа буйной галькі усцяжэ якой шчацінілася зялёна-рудая асака. (А. Савіцкі)

Узровень 2 (прымяненне, аналіз) - максімальная адзнака 8 балаў

Спісаць сказы, паставіць знакі прыпынку. Пасля кожнага сказа ў дужках адзначце: а) з якіх частак складаецца сказ, пазначце іх нумарамі; б) від сувязі; в) чаму выбралі менавіта такі знак прыпынку. Зрабіце схемы сказаў.

1. Ён страпянуў веццем і ўсцешана ўбачыў са сваёй высачыні тое што сніў усю доўгую завейную зіму жоўта-блакітную як ясны восеньскі дзень хату сядзібу ўсю невялікую багатую на сады вёску поплаў з белымі плямамі гусей і няроўны лілавата-зялёны мур лесу дзе ён клён калісьці нарадзіўся і адкуль прыйшоў летась ласы на садавіну вожык прыйшоў ды зладзіўшы ў ямцы непадалёк кубло так і застаўся ў садзе зімаваць. (У. Арлоў) 2. Раніцай ціхае надвор'е змяніў ветрык цяпер буслы ляталі па чарзе адзін ляцеў на здабыткі а другі заставаўся вартаваць гняздо каб вецер не сарваў яго бо нават ад невялічкага павеву неаблежаныя галінкі падымаліся і тады здавалася што яны вось-вось паляцяць на дол. (А. Пальчэўскі) 3. Гэта было на згоне вясны калі ясная чыстая зелень травы моцна пахне густой сонечнай цеплынёю а ў прыбярэжных хмызняках белаю пенаю кіпіць царыца лясоў чаромха якую ў нас вельмі хараша называюць какалуша. (У. Рубанаў)

Узровень 3 (сінтэз, ацэнка) – максімальная адзнака 10 балаў

З простых і складаных сказаў утварыце складаныя сказы з рознымі відамі сувязі. Пастаўце патрэбныя знакі прыпынку і растлумачце свой выбар. Зрабіце схемы ўтвораных сказаў.

1. Ужо добра ўднела. Рассеяўся трохі туман. Дзе-нідзе квола засінула лапінкамі неба калі мы падышлі да Капліцкага моста (Б. Сачанка). 2. Ёсць у жанчын таемны ўнутраны голас які можа да часу спаць закалыханы мужчынскай пяшчотаю і ўвагай быць бесклапотным як вясновы матылёк ці ручаёк. Варта мужчыну ў слове ў руху жэсце хоць на драбніцу стаць халаднейшым, даць адчуць што ён расчараваўся ў абранніцы або стаміўся ад яе. Голас гэты пачынае біць ва ўсе званы жаночай душы. (Л. Дайнека) 3. Абапіраючыся на доўгія жэрдкі лапцюжная каманда пераадольвала то мяккі мох то балацявінку то дрыгву. Дрыгва зыбалася пад нагамі штохвіліны гатовая праваліцца каб засмактаць любога хто прарве пераплетанае пад ёю карэнне. (А. Петрашкевіч) 4. З ісцін вялікіх ісцін жыццёвых вынасіў толькі адну. Той хто за праўду памерці гатовы той не прыгрэе змяёю ману (А. Бачыла).

**Пералік сродкаў, што выкарыстоўваюцца для дыягностыкі
вынікаў вучэбнай дзейнасці**

Для дыягностыкі кампетэнцый, выяўлення вучэбных дасягненняў студэнтаў у працэсе вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова” прадугледжваецца прамежкавая і выніковая ацэнка.

Асноўным сродкам дыягностыкі засваення ведаў і авалодання неабходнымі ўменнямі і навыкамі па вучэбнай дысцыпліне з’яўляюцца індывідуальнае і фронтальнае апытванне і праверка заданняў розных тыпаў, якія выконваюцца ў межах гадзін, адведзеных на практычныя заняткі і самастойную работу студэнтаў.

У працэсе прамежкавай дыягностыкі ведаў па дысцыпліне прадугледжваецца вуснае і пісьмовае паведамленне, кантрольныя работы, тэсціраванне, залік.

Выніковая ацэнка кампетэнцый прадугледжвае правядзенне экзамену.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

КРЫТЭРЫІ АЦЭНКІ
ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ СТУДЭНТАЎ

Адзнака ў балах	Крытэрыі
1 (адзін) не залічана	Адсутнасць ведаў і кампетэнцый ў межах адукацыянага стандарта вышэйшай адукацыі. Адмаўленне ад адказу. Нез'яўленне на атэстацыю без уважлівай прычыны.
2 (два) не залічана	Фрагментарныя веды ў межах адукацыянага стандарта вышэйшай адукацыі. Веданне асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію вучэбнай дысцыпліны, наяўнасць у адказе грубых, лагічных памылак. Пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.
3 (тры) не залічана	Недастаткова поўны аб'ём ведаў ў межах адукацыянага стандарта вышэйшай адукацыі. Веданне часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, выклад адказу на пытанні з істотнымі, лагічнымі памылкамі. Слабае валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, некампетэнтнасць у рашэнні стандартных (тыповых) задач. Няўменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання. Пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.
4 (чатыры) залічана	Дастатковы аб'ём ведаў ў межах адукацыянага стандарта вышэйшай адукацыі. Засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, лагічна выклад адказу на пытанні, уменне рабіць вывады без істотных памылак. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць у рашэнні стандартных (тыповых) задач. Уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка рашаць стандартныя (тыповыя) задачы. Уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім ацэнку. Праца пад кіраўніцтвам выкладчыка на практычных, лабараторных занятках, дапушчальны ўзровень культуры выканання заданняў.

Адзнака ў балах	Крытэрыі
5 (пяць) залічана	Дастатковыя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць вывады. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць у рашэнні вучэбных і прафесійных задач. Здольнасць самастойна прымяняць тыповыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай. Уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім параўнальную ацэнку. Самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, фрагментарны ўдзел у групавых абмеркаваннях, дастатковы ўзровень культуры выканання заданняў.
6 (шэсць) залічана	Дастаткова поўныя і стэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне неабходнай навуковай тэрміналогіі, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абагульненні і абгрунтаваныя вывады. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць у рашэнні вучэбных і прафесійных задач. Здольнасць самастойна прымяняць тыповыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай. Уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім параўнальную ацэнку. Актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, перыядычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.
7 (сем) залічана	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя вывады і абагульненні. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць у пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач. Свабоднае валоданне тыповымі рашэннямі ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай. Уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім аналітычную ацэнку. Самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

Адзнака ў балах	Крытэрыі
8 (восем) залічана	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстанова вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя вывады і абагульненні. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны (метадамі комплекснага аналізу, тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне яго выкарыстоўваць у пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач. Здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў межах вучэбнай праграмы ўстанова вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне. Засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай. Уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім аналітычную ацэнку. Актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, сістэматычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.
9 (дзесяць) залічана	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы. Дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), лагічна правільны выклад адказу на пытанні. Валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць у пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач. Здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі ў межах вучэбнай праграмы. Поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай. Уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім аналітычную ацэнку. Сістэматычная, актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.
10 (дзесяць) залічана	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы, па асноўных пытаннях, якія выходзяць за яе межы. Дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), лагічна правільны выклад адказу на пытанні. Бездакорнае валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць у пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач. Выразная здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі. Поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па дысцыпліне. Уменне свабодна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках методыкі выкладання мовы і літаратурнага чытання і даваць ім аналітычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін. Творчая самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, актыўны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ
“Беларуская мова”
 з іншымі дысцыплінамі спецыяльнасці

Назва дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы кафедры аб зменах у змесце вучэбнай праграмы	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
“Руская мова”	Беларускага і рускага мовазнаўства	Змест праграм узгоднены на стадыі распрацоўкі	Пратакол №__ ад _____